

ОҚЧАРЛОҚ ЖОНАТАН ЛИВИНГСТОН **Ривоят-қисса**

«ҚУШ ТИЛИ»ГА СИРДОШЛИК

Адабий мавзулар замонлар оша кўчиб юради. Бир халқ адабиётидаги мажозий образлар бошқа бир халқ бадиий тафаккурида бутунлай ўзгача шаклда ва жанрда намоён бўлади. Бу — узлуксиз жараён. Қолаверса, бу умуминсоний маданиятнинг муштараклигини тасдиқловчи ҳодисадир.

Бундан беш аср муқаддам яратилган улуғ ўзбек шоири ва мутафаккири Алишер Навоийнинг «Лисонут-тайр» достони жаҳон адабиётидаги бадиий кашфиётнинг бир намунаси сифатида ҳануз кишиларни ҳайратга солиб келади. «Чун «Лисонут-тайр» илҳови била тараннум тузубмен, қуш тили ишораси била ҳақиқат асрорин мажоз суратида кўргузубмен», деб ёзган улуғ шоир.

«Мажоз суратида» инсон орзу-умидларини ифодалашга интилиш бизнинг замонимизда ҳам қалам аҳлининг тафаккурини банд этиб келди. Шарқ уйғониш даврининг маърифий таъсири Фарбнинг кейинги асрлар мобайнидаги тараққиётига сезиларли таъсир кўрсатгани сир эмас. Сайёр сюжетлар, умуминсоний қадриятларни мужассам этган образлар ҳар қайси даврнинг ўзига хос бадиий шаклу шамоилида муносиб ифодасини топди.

Хусусан, XX аср Фарб адабиётининг эътиборли намуналарида бизнинг мумтоз маданиятимизга оҳангдош, моҳиятан жуда яқин асарларни кўплаб учратамиз. Шулардан бири америкалик машҳур адиб, буюк композитор Иоганн Себастьян Бахнинг авлоди Ричард Бахнинг «Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон» номли ривоят-қиссасидир.

Жуда кўплаб тилларга таржима қилиниб, миллионлаб нусхада чоп этилган бу асар адибга катта шухрат олиб келди, ўз вақтида бетселлерга айланди. Ўтган асрнинг 70-йилларида алоҳида китоб ҳолида нашр этила бошланган «Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон» катталар ҳам берилиб ўқийдиган ўсмирлар адабиётининг мумтоз намуналаридан биридир.

Ричард Бах бу асарининг ёзилиши билан боғлиқ сабабларни сирли воқеа тарзида баён этган. Адибнинг эътирофича, у Калифорния штатидаги Белмонт Шор каналининг туманли қирғоғи бўйлаб кезиб юрган пайтда қулоғига қандайдир товуш чалинади. Товушда ифодаланган: «Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон» деган сирли сўз ижодкор хаёлини банд этади ва у шу «ташқи таъсир» туфайли мазкур қиссани ёза бошлайди...

Қисса нашр этилиб, ёзувчига шон-шуҳрат олиб келгандан кейин ҳам муаллиф «Оқчарлоқ Жонатан» билан боғлиқ сирли ҳодисани кўп бор такрорлаган: ўзи ёзган бошқа романлардан фарқли ўлароқ, бу қиссага бошқа ҳеч нарса қўша олмаслигини, Оқчарлоқ ғояси ўзига тегишли эмаслигини, ғойибдан эшитганини қоғозга туширганини таъкидлаган.

Хуллас, нима бўлганда ҳам, «Оқчарлоқ Жонатан» ривоят сифатида ҳам, фалсафий эртак ёки насрдаги дoston сифатида ҳам, қандай таърифланишидан қатъи назар — дунёнинг миллионлаб китобхонлари севиб ўқийдиган китобига айланди. Айрим адабиётшунослар асар муваффақиятини ундаги воқеаларнинг Инжил сюжетига ҳамоҳанглиги билан боғлашса, баъзилар уни «истеъмолчилар жамияти»даги маънавий инқирозлар даврининг долзарб муаммосини кўтариб чиққан асар сифатида баҳолайди. Кундалик майда ғам-ташвишларда — балиқ ичак-чавоғию нон ушоқлари учун талашиб-тортишиб кун ўтказишдан кўра, чексиз машаққат чекиб бўлса-да, юксак парвоз санъатини пухта эгаллаш иштиёқида ёнган Оқчарлоқ Жонатан, айниқса, ўтган аср иккинчи ярмидаги ғарб ёшларига улкан бир ибрат намунаси, инсоний комилликка даъватдай таъсир этган эди. Ёшлар бу мажозий образда ўз ботинларидаги Парвозга эҳтиёжни ҳис этгандилар, улар Жонатанда ўзларининг амалга оширилмаган, амалга оширилиши лозим бўлган истак-хоҳишларини кўрган эдилар. Бу қисса улар учун эрмакка ўқиладиган китоб эмас, балки руҳни чиниқтириш, бардам қилиш йўлидаги маърифий машғулотга айланганди.

«Маърифат» муштарийларига Ричард Бахнинг ривоят-қиссаси таржимасини тақдим этарканмиз, аввало, таржима матни устидаги ижодий ишимиз, ҳали давом этаётганини, бу асар қайта-қайта сайқал беришни талаб этишини айтиб ўтиш лозим, деб ўйлаймиз. Ва уларга Оқчарлоқ Жонатанга хос парвоз иштиёқи, юксала билиш завқи ҳамроҳ бўлишини тилаймиз.

Таржимон (Аҳмад Отабоев)

Ричард БАХ

Асл Жонатанга — ҳар биримизда яшайдиган Оқчарлоққа бағишланади.

БИРИНЧИ ҚИСМ

Тонг палласи эди, бўй кўрсатган қуёш жимирлаб ётган денгиз бетини олтин тусга белаяган. Балиқчи қайиғи қирғоқдан бир мил нарида. Сув узра чақириқ товуши таралади — бу нонушта хабари. Катта йиғин. Чорлов тагин бот-бот янграйди, ниҳоят минглаб оқчарлоқлар учиб келиб ўзини тўдага урмагунча такрорланади. Ҳар қайси қуш айёрлик ва абжирлик билан ташланиб ёғлироқ луқмани юлиб қочишга уринади.

Бироқ Жонатан Ливингстон исми Оқчарлоқ тўдада йўқ эди. У машқ қиларди — бошқалардан олисда, ёлғиз ўзи, қайиқдан ва қирғоқдан жуда баландда парвоз этарди. Осмонга юз фут юксалиб, пардали панжаларини бўш қўйди, тумшуғини кўтарди ва бутун кучини йиғиб қанотларини эгди, жуда қаттиқ оғриққа чидаб уларни ёй шаклига келтирди. Қанотларни бундай шаклга келтириш, унинг фикрича, парвозни имкон қадар секинлатиши лозим эди. Ва Жонатан ҳавода тобора секин ва секин сирғанди. Қулоғига урилаётган шовуллаган товуш эшитилар-ешитилмас шивирлашга айланди ва тубанда океан муаллақ қотди. Кўзларини қисиб, зўр бериб диққатини жамлаганча Жонатан нафасини ичига ютди. Яна... биргина... бир... дўйм... бирдан... бу... эгри... Унинг парлари титради, чувалашди, у тезликни буткул йўқотиб қўйди, чалқанчасига ағдарилиб кетди ва пастга қулади.

Сизга маълум бўлса керак — оқчарлоқлар ҳеч қачон бундай танг аҳволга тушмайди.

Оқчарлоқнинг парвоз чоғида туйқусдан тўхтагани, тезлигини йўқотгани кечирилмас ҳол. Бу — уят, бу — шармандалик.

Бироқ, айна дамда Оқчарлоқ Жонатан Ливингстонга уят ҳисси бегона эди. У тағин, жуда қаттиқ оғриси-да, қанотларини эгик шаклга келтирди — секинлик билан, оҳиста сирғалди ва машқи тағин муваффақиятсиз чиқди. У машқни такрорлайверди. Чунки, у оддий қушлардан эмас эди. Аксар оқчарлоқлар учишнинг жўнгина қоидалари билан қаноатланади, жиддийроқ парвоз қилишни ўрганишга ўзларини уринтириб ўтирмайди. Қирғоқдан озикқача учиб бориб учиб қайтилса — шунинг ўзи кифоя улар учун. Кўпчиликка парвоз эмас, фақат озуқанинг ўзи зарур, холос. Бироқ, Жонатан Ливингстон отлиқ Оқчарлоқ учун муҳими парвоз. Озуқа эса — бу шунчаки... Чунки, дунёда Жонатан барчасидан учишни яхши кўради.

Ҳаётга бундай муносабат, Жонатаннинг англашича, оқчарлоқлар галасида унга обрў келтирмасди. Ҳатто ота-онаси ҳам унинг ҳар кунини ёлғиз ўзи, юз марталаб секин пастлаб шўнғиб учишни машқ қилишидан саросимага тушарди.

У ҳали кўп нарсани, мисол учун, қанотларини ярим қоқиб учаркан, ҳавода ўзининг узоқроқ ва деярли зўриқишсиз туришининг сабабини тушунмасди. Жонатан ҳеч қачон секин пастлаб қўнишни одатдаги тарзда яқунламас — панжаларини кериб, қанотларини кенг ёйганча қорни билан «тап» этиб сувга ўтириб олмасди. Бунинг ўрнига у ҳавода давомли бир текис сирғалиб, танаси бўйлаб олдинга узалган панжалари билан сув бетига тегиб-тегмай учишни машқ қиларди. Қушлоқ соҳилга сирғалиб учиб қўнишни ўргана бошлаган пайтда, ҳар гал маҳкам сиқилган панжалари билан қумлоққа тепадан тушиб келаркан, уни кўрган ота-онасининг ўтакаси ёрилгудай бўларди.

— Нега бундай қиласан, Жон, нега? — деб қайғурарди онаси. — Наҳотки, ҳамма қатори учиб-қўниб юриш шунча қийин бўлса?! Соққақуш шундай паст учади. Албатрослар ҳам. Ўшалар машқ қилаверсин сув устида пастлаб учишни! Ахир, сен — оқчарлоқсан! Нега ҳеч овқат емайсан? Ўзингга бир қара, ўғлим — патинг суюгингга ёпишиб кетибди-ку!

— Майли, ёпишса ёпишар. Бироқ, мен ўзимни ҳечам ёмон ҳис этаётганим йўқ, она. Менга шуниси қизиқ: осмонда нимага қурбим етади, нимага етмайди — мен шуни билишни хоҳлайман, холос.

— Гапимни эшит, Жонатан, — дея ғазабдан холи оҳангда гапирди унга отаси. — Ҳадемай қиш киради, денгизда кемалар сийраклашиб қолади. Сув бетига яшайдиган балиқлар туброққа кетади. Агар сенга бирор-бир нарсани ўрганиш зарур бўлса, озуқа топиш йўлларини ўргангин. Сенинг бу учиш машқларинг — улар, албатта, яхши, бироқ, ўзинг тушунасан, секин пастлаб қўнишни машқ қилиш билан қорин тўйдириб бўлмайди. Сенинг учишдан мақсадинг овқат топиш. Буни унутиш ярамайди.

Жонатан итоаткорона бош ирғади. Ва бир неча кун мобайнида ўзини тийиб, хатти-ҳаракатлари бошқа барча оқчарлоқларникидан фарқ қилмаслигига уринди. Буни у балиқ овлайдиган кемаларда ва улар тўхтайдиган жойда оқчарлоқлар галаси уюштирадиган жангга — балиқ ичак-чавоғи, қотган нон бўлаклари учун кечадиган қий-чув ва тўполонга қўшилиб, ўзича ҳалол ва ҳафсала билан талашиб-тортишиб кўрсатишга ҳаракат қилди. Бироқ, яшаш учун бундай курашишга нисбатан ўзида жиддий муносабат уйғотиш Жонатанга муяссар бўлмади.

— Қандайдир бемаънилик, — ўйлади у учиб бораркан ва минг машаққат билан талашиб тортиб олган луқмани атай тушириб юборди.

Жонатаннинг ортидан қувиб келаётган қари оқчарлоқ луқмани илиб олди.

Жонатан ўйлади:

— Шунча вақтни мен парвоз сирларини ўрганишга сарфласам бўларди. Ахир, ҳали қанча нарсани билишим керак!

Шундай қилиб, ҳаял ўтмай Оқчарлоқ Жонатан яна денгизда пайдо бўлди — у ёлғиз ўзи, очнаҳор, бироқ, хуш кайфиятда учиш илмини ўргана бошлади.

Бу сафар тезликни ўрганиш вазифаси қўйилганди ва бир ҳафта давом этган машқлардан

Жонатон парвоз тезлиги ҳақида шунчалик кўп сирларни билиб олдики, энг чаққон оқчарлоқ ҳам бунинг учун бутун умрини сарф этган бўларди.

Зўр бериб қанотлари билан ҳаракатланиб, у минг футлар баландликка кўтарилиб олди ва шу жойдан тиккасига ташлаб, қуйига тўлқинларга пешвоз елдек учди. Ва шу лаҳза ичида оқчарлоқлар нима сабабдан ҳеч қачон қанот қоқиб пастга шўнғиб учмаслигини тушунди. Арзимаган беш-олти сонияда у соатига етмиш мил тезликни олди — бу энг юқори натижа бўлиб, бундай тезликда, одатда, қанотлар ҳаракатланаётган дақиқада шиддатли ҳаво оқими таъсирида мувозанат йўқолади.

У қайта-қайта уринди. Бор имкониятини ишга солди. У ҳушёр ва эҳтиёткор эди. Бироқ, ҳар гал катта тезликка эришганида бошқарувни эплай олмай қоларди.

Минг футлар юксакка кўтарилишнинг ўзи бўлмайди. Шитоб билан тўғрига учиш, кейин — қанотларни ишга солиб қуйига — тик шўнғиш ғоятда мушкул. Шунда — бу ҳар гал содир бўларди — чап қанот дош беролмасди. Аёвсиз бостириб келаётган кучли оқим Жонатанни зарб билан чапга отди, ўнгдан ҳам шундай шиддатли оқим нисбатан бардошли ўнг қанотга келиб урилди ва худди шамолда лопиллаган аланга сингари, Жонатан мувозанатни йўқотди, қулаб ўнгёқламасига пармадай буралганча қуйига шўнғиб кетди.

Қаршисидан бостириб келган оқимга басма-бас курашишда унга аниқлик етишмагани очиқ кўриниб турарди. У ўн марталаб ҳаракат қилиб кўрди ва ҳар гал соатига етмиш мил тезликни олдим деганида бошқарувни эплай олмай чувалашиб қолган патлари йиғилиб, сувга қулаб тушарди.

Нихоят, жиққа ҳўл бўлган Жонатаннинг миясидан шундай фикр кечди: бу ҳолатдан чиқишнинг бирдан-бир йўли қанотлар ҳаракатини вақтида тўхтата билиш — эллик милгача елдай учиб кейин қанотларни бир зайлда ҳаракатсиз тутиш.

Жонатан яна бир марта, энди ҳатто икки минг футлар юқорига кўтарилиб, машқни олишга қарор қилди. У елдек учди ва нафасини ичига ютиб, керилган қанотлари билан тик шўнғиди. Эллик миллик тезлик чегараси аранг босиб ўтилган, бу масофа ундан ҳаддан ташқари кўп куч сарфлашни талаб қилган эса-да, айна усул қўл келаётганди. Ўн сония ўтиб тағин тепага кўтарилиб олганидан сўнг Жонатан тўқсон милли чегарани забт этди. Бу оқчарлоқлар учун жаҳон рекорди!

Бироқ, ғалаба қувончи, ғалабанинг ўзи каби, узоққа чўзилмади. Жонатан тепага кўтарилишни тўхтатиб, мувозанатни сақлаш учун қанотларининг ҳолатини ўзгартиришга урингани ҳамон уни кучли ҳаво оқими ҳалокатли тийиқсиз куч билан улоқтириб юборди. Соатига тўқсон мил тезликда парвоз қилаётган қуш учун бу динамит зарядининг портлашига монанд ҳолат эди. Жонатан пастга қулаб тушди, океан сатҳи фишт ётқизилган йўлакдай қаттиқ эди.

***

Жонатан ҳушига келганида қош қорайиб қолган, у ой шуъласида йилтиллаб ётган денгиз бетида қалқиб сузиб юрарди. Жиққа ҳўл қанотлар кўрғошиндан қуюлгандай эди. Бироқ, шафқатсиз мағлубият уни бундан-да ортиқ эзарди. Жонатан умидланди, бошига тушган шу кўргуликнинг ўзи уни сув қаърига тортиб кетиши учун етарли бўлар. Шу билан барчаси барҳам топса, кошкийди.

Жонатан сувга чуқурроқ шўнғиди ва шу тобда ич-ичидан ғалати бир овоз жаранглади: «Барчаси бекор. Мен — оқчарлоқман. Қисматим — имкониятимнинг чекланганидан. Тез учишни ва парвоз санъатини мукаммал эгаллашим учун, аслида, туғилганимдаёқ танам шунга мос сифатларга эга бўлиши лозим эди ва ўшанда ақлим ҳам шуни тақозо этадиган даражада ишларди. Тез учиш учун қирғийнинг қанотлари зарур, менда эса, бундай қанотлар йўқ. Мен, қайноқ қумдаги каламушлар билан эмас, сувдаги совуқ балиқлар билан озиқланаман. Отамнинг айтган гаплари тўғри. Бу бефойда машғулотларни бас қилиш керак. Уйга қайтай — Галага — ва

тирик юрганимга, борлигимга шукр қилиб юраверай. Ахир, мен — бир нотавон оқчарлоқман, имкониятларим чекланган ва мен бунга тан беришим лозим».

Овоз ўчди. Жонатан рози бўлди. Тунда оқчарлоқнинг қўналғаси — қирғоқда. У ўзига ваъда берди: шу дақиқадан эътиборан у оддий оқчарлоқдай яшай бошлайди. Шундай қилса, бу барчага маъқул иш бўлади.

Жонатан ҳолсиз сув бетига таяниб зўрға кўтарилиб олиб, қирғоқ томон учаркан, кам куч сарфлаб пастлаб учишни ўрганиб олгани учун тақдирига шукр қилди.

«Аmmo энди, — ўйлади у, — барибир, машқларни буткул йиғиштираман. Нимаки билган, ўрганган бўлсам бариси — тугади, унутаман энди. Оқчарлоқдан қирғий чиқмайди, мен кимман — оддий ҳамма қатори бир оқчарлоқман. Ва ҳамма қатори тинчгина учиб-қўниб юравераман энди.»

Шундай ўйлар билан Жонатан, оғриққа бардош бериб, амаллаб юз фут кўтарилди.

Қанотларини оғир силкиганча қирғоққа йўл олди.

Энди Тўдага — оқчарлоқлар қаторига қўшилиб, улар каби яшашга қарор қилганидан вужудида енгилликни ҳис этди. Бу қарори билан у учиш илмини эгаллашга ўзини тобе қилиб қўйган Кучга боғланган ришталарни узган эди. Шу тариқа, курашлардан ҳам, мағлубият аламларидан ҳам бирйўла қутилган эди. Ўйламай, бош қотирмай шунчаки яшаш истаги, тун қўйнида узоқ қирғоқ ортида жилваланган гулханга талпиниб жимгина учиш унга ҳузур бағишлади.

— Зулмат! — туйқусдан янграган ташвишли овоз сукунатни бузиб юборди. — Оқчарлоқлар тунда учмайди! Ҳеч қачон!

Негадир Жонатан овозга заррача эътибор ҳам қилмади. Бунга унинг ҳоли йўқ эди.

— Бироқ шундай бўлгани яхши! — ўйлади у. — Тўлин ой, қирғоқдаги гулханлар, жимирлаган сув бетига йўл кўрсатиб—белги бериб турган шуълалар... Тинч-осуда, хотиржам... Жуда яхши!

— Дарҳол қирғоққа туш! Ҳеч қачон оқчарлоқлар қоронғу зулматда учган эмас! Бунга туғма қобилият керак! Бойқушнинг кўзлари, қирғийнинг калта қанотлари керак!

Туйқусдан тунда, юз фут тепада Жонатанга ғойибдан эшитилди бу овоз. Ва вужудидаги оғриқлар, ҳалигина онт ичиб келган қатъи қарори — бариси, гўё ҳеч қачон бўлмагандек, зумда йўқолди.

Мана, парвознинг сири қаерда! «Қирғийнинг калта қанотлари! Жумбоққа жавоб — шу! Шу қадар аҳмоқ бўлмасам мен! Ахир, қанотни калтароқ қилолсам кифоя эди-ку! Бунинг учун қанотларни йиғиб олиб, фақат дум қисмини ёйиқ ҳолда тутиб ҳаракатланиш керак эди, холос. Калта қанотлар — шу-да!»

Борлиқни унутиб, на ўлим ва на мағлубиятни ўйлаб, Жонатан шу зумдаёқ тунги қорамтир денгиз узра икки минг фут осмонга кўтарилди, қанотларининг кенг-мўл қисмларини баданига маҳкам йиғиб-босиб, фақат ёйсимон учқур думини бостириб келаётган ҳаво оқимига қарши ёйди ва қуйига тик ташлади.

Бошида шамолнинг ваҳимали гувиллаши... Соатига етмиш мил, тўқсон, бир юз йигирма...

Тезлик мунтазам ошиб бораётир! Соатига бир юз қирқ милга етди, босим эса, ёйилган қанотлари билан соатига етмиш мил учгандагига қараганда, беҳисоб даражада суст; қанотларининг учини билинар-билимас ҳаракатлантиргани шиддатли шўнғишдан чиқиб олишига кифоя қилди ва у ой ёғдусида мисоли замбаракнинг кулранг ўқидай тўлқинлар узра учиб ўтди.

Жонатан, шамолдан аяб, кўзларини қисди. Кўзлари бир чизиқдай энсиз тирқишга айланди. У мамнун эди. Соатига бир юз эллик мил! Ва яна бошқарувни йўқотмаган ҳолда! Агар икки минг эмас, беш минг футга кўтарилса-чи... Қизиқ, унда тезлик қанақа бўларкан...

Бундан атиги бир неча дақиқа олдинги аҳду қарори унут бўлган, шиддатли шамолда тўзғиб учиб кетган эди. Жонатан ўзига берган ваъдасини бузди, бироқ ўзини айбдор ҳис этмади.

Бундай ваъдалар кундалик оддий ҳаёт тарзига кўникиб кетганлар учун қандайдир аҳамият касб этар, эҳтимол. Бироқ билими ва уқуви билан фавқулодда ҳодисаларни англаб етадиганлар

учун — аҳамиятсиз.

Қуёш бўй кўрсатган паллада Жонатан машқ қиларди. Беш минг фут баланддан балиқчи қайиқ сувга ташланган чўпга ўхшайди, нонуштага йиғилган Тўда — кўз илғар-илғамас гир айланаётган ғубордай.

Жонатан ўзининг тирик эканини ҳис қилди ва қониқиш ҳиссидан туйган қувончдан вужуди енгилгина титради, ботинидаги қўрқувни енга олганидан ғурурланди. Деярли қийинчиликсиз қанотларининг олд қисмини йиғиб, уларнинг ўткир учини шамолга тўғрилаганча денгиз сари — қуйига шўнғиди. Тўрт минг фут масофага парвоз этиб, Жонатан энг юқори тезликни олди. Қаршисидан бостириб келаётган ҳаво оқими метиндай қалин сершовқин тўсиққа айланди, уни ёриб ўтишнинг ҳеч иложи йўқ эди. Бу охириги марра эди. Жонатан тез ҳаракатлана олмасди, у соатига икки юз ўн тўрт мил тезликда учаётиб ўзини қуйига тик ташлади. Агар бундай тезликда қанотлари ёйилгудай бўлса — ҳалокат муқаррарлигини, аёвсиз оқим зарбаси ўзини миллион бўлақларга титиб юборишини ва океан бетига фақат шу бўлақларгина етиб боришини билиб ютинди. Бироқ бу шиддатли парвозда ўзгача Куч бор эди, қувонч ва шаффоф бир гўзаллик мужассам эди.

Минг фут баландликда Жонатан шўнғишдан чиқишга киришди. Қутуриб бостириб келаётган оқимда қанотларининг учи ғувиллаб титради, кема ва оқчарлоқлар Тўдаси кўз ўнгида безовта тўлғанди ва учар юлдуз тезлигида йириклаша борди, улар шундоқ Жонатанга кўндаланг турарди.

Жонатан ўзини тўхтата олмас, четлаб ўтиб кетишнинг ҳам иложи йўқ эди. Бундай вазиятда қандай амални қўллаш зарурлигини у билмасди.

Ҳар қандай тўқнашув эса бир лаҳзада кечадиган ўлим билан якун топиши аниқ эди.

Ва у кўзларини чирт юмди.

Шунда, айна тонг маҳали, қуёш энди бўй кўрсатган паллада Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон нонуштага йиғилиб гир айланиб учаётган оқчарлоқлар тўдасининг қоқ ўртасига ёриб кирди. Соатига икки юз ўн икки мил тезликда Тўданинг ўртасидан шувиллаб учиб ўтди — кўзлари чирт юмилган — бир сиқим пар ва шамолдан иборат мисоли замбарак ўқидай. Фақат бу гал омад кулиб боқди — ҳеч ким ҳалок бўлмади.

Шўнғишдан чиқиб олгач, унинг тумшуғи тагин тепага кўтарилди — Жонатан ҳануз олға учар ва учиш тезлиги соатига олтмиш милни ташкил этарди. Тезлик йигирма милгача камайганда эса, тўрт минг фут баландликда кема сувга ташланган хасдай бўлиб кўринди.

Бу чинакам зафар эди. У буни биларди. Тезликнинг энг юксак нуқтаси — шу! Соатига икки юз ўн тўрт мил! Оқчарлоқлар Тўдаси тарихида энг улуғвор ютуқ — чинакам юксалиш. Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон ҳаётида бу мутлақо янги даврнинг бошланиши эди.

У одатда учиш машқларини ўтказадиган жойга йўл олди. Саккиз минг фут баландликдан тик шўнғиш учун қанотларини йиғиб олди, энди тезлик ошганда бурилишни ўрганишни мақсад қилган эди.

У қанотининг учидаги биргина пат бир дюмга жойидан қўзғатилганда вужуди катта тезликда ҳавода эгри чизикли йўл ҳосил қилиб бир текис учишини билиб олди. Бироқ Жонатан буни тушуниб олгунга қадар бошқа бир қалтис хавфни — агар шундай тезликда учаётиб биттадан ортиқ патни жойидан қўзғатса, танаси милтиқдан отилган ўқдай буралиб-айланиб чирпирак бўлиб кетишини англаб етган эди... Шундай қилиб, Жонатан юксак парвоз санъатининг сир-асрорларини эгаллаган Ердаги биринчи оқчарлоқ бўлди.

Шу кун бошқа оқчарлоқлар билан муомала қилишга унинг бўш вақти бўлмади. Кун ботгунга қадар машқ қилди. Кумровни ечиб, ярим чархпалак, тўла чархпалак ясаб, тик кўтарилиб, доира ясаб тик ташлаб учиш сирларини кашф этди.

Жонатан соҳилда дам олаётган Тўдага келиб қўшилганида тун ярмидан оққан эди. У ҳолдан тойди, боши айланди, бироқ ўзидан мамнун кайфиятда қўнишдан олдин соҳил устидан кенг

доира ҳосил қилиб, ерга тушгунча эса бир карра чархпалак ясаб, кейин қўнди. «Уларга бунинг ҳаммасини айтиб берсам, улар бу Кашфиётларни эшитса, бошлари осмонга етгудай хурсанд бўлишади, — деб ўйлади Жонатан. — Энди ҳаёт жуда қизиқарли бўлади! Авваллари зерикарли майда ташвишларда — қирғоқдан кемага, кемадан қирғоққа учиб-қўниб умр ўтарди, энди парвознинг мазмуни ўзгача бўлади, энди учишда катта мақсад бўлади!»

«Бизда ғафлатни тарк этишга имконимиз бор, биз ўзимиздаги куч-қудратни, ақл-идрокни ишга солишимиз керак. Биз ўз озодлигимизни қўлга киритишга қодирмиз. Ниҳоят биз чинакам парвозга ўргана оламиз!»

Олдинда қувончларга тўла, орзу-умидларнинг ушалишини дараклаётган бахтиёр дамлар кутаётир, очилаётган беқиёс имкониятларнинг иштиёқида юрак ҳапқиради.

Ерга қўниб, Жонатан Тўданинг умумий мажлиси устидан чиққанига гувоҳ бўлди. Мажлис аллақачон бошланган, оқчарлоқлар Жонатанни кутишаётганди.

— Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон! — Жамоа оқсоқоли худди тантанали маросимдагидай дабдабали оҳангда гапирди. — Сен Оқчарлоқлар Кенгаши муҳокамасига чақирилгансан! Кенгашга чақириш кимнидир муҳокамага тортиб шармандаю шармсор қилмоқни ёки олқишларга кўймоқни англатарди.

«Тушунарли, — ўйлади Жонатан, — демак, гап эрталаб нонушта маҳали рўй берган воқеа ҳақида. Улар менинг Тўдани ёриб учиб ўтганимни кўришган! Бироқ олқишу мақтовларнинг менга кераги йўқ. Сардор бўлишга ҳам хоҳишим йўқ. Мен ўзим кашф этган усулларни ўргатишим, аслида ҳар биримизда бор бўлган ақл бовар этмайдиган имкониятларни намойиш этишим мумкин, холос.»

У шу ўйлар билан Кенгаш аҳли давраси томон одимлади.

— Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон! — давом этди ўша оҳангда жамоа Раиси. — Ўртага ўт, қилмишларинг учун таъна-дашномларни эшит, Тўдадаги биродарларинг гувоҳ бўлишин бунинг барисига...

Бу зардали гаплар худди томдан тараша тушгандай қўққисдан айтилди — Жонатан бошига зарба егандай гангиб қолди. Тиззалари қалтиради, қанотлари шалвираб тушди, қулоқлари эса тушинарсиз шовқиндан том битди. Шармандалик? Тўданинг ўртасига — таъна-дашном эшитиш учун?! Бироқ бундай бўлмаслиги керак! Ахир, у кашфиёт қилди-ку! Улар буни тушунмабди! Бу ерда қандайдир тушунмовчилик бор! Ҳа-ҳа, хато қилишаётир, улар ноҳақ!

— ... зотан, сен йўл қўйган мислсиз беандишалик ва масъулиятсизлик Оқчарлоқлар Жамоасининг юксак ахлоқий анъаналарини оёқ ости қилиш билан баробарки, шу боис, сен шармандаю шармсор этилишга лойиқсан...

Умумий мажлисда таъна-дашном олган жамоа аъзоси, албатта, Оқчарлоқлар Жамоаси сафидан қувғин қилинади. Тўдадан ҳайдалиб, Олис Қояларга сургун этилган қувғинди оқчарлоқнинг қисмати эса ёлғизликка маҳкумдир.

— ... ва сен — Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон — бир кун келиб масъулиятсизлик қандай оқибатларга дучор этишини англаб етасан. Бизга ҳаёт моҳиятини англашга уриниш буюрилмаган. Фақат бир нарса аён: бу дунёга биз ризқимизни топиб ейиш ва шунинг эвазига имкон борица узоқроқ умр кўриш учун келганмиз, холос.

Кимки Оқчарлоқлар Кенгаши муҳокамасига тортилган бўлса, Тўда аҳли билан мажлисда баҳслашиши тақиқланган эди, бироқ Жонатан ўзини тутиб туролмади:

— Беандишалик дейсизми?! — хитоб қилди у. — Сизларга нима бўлди, биродарлар?! Ҳаётнинг моҳиятини тушунишга уриниш, катта мақсадларга олиб борадиган йўлларни излаш — ахир, бунинг нимаси беандишалик? Ўзингни бу олижаноб ишларга бағишлаш — масъулиятни тўла ҳис этиш-ку! Ахир, биз ҳозиргача нимани тушуниб етдик — балиқнинг ичак-чавоғини талашиб минглаб йилларни бой бердик... Энди бизда ибтидомизни — нима учун яшаётганимизни англаш имконияти пайдо бўлди. Кашф этиш, тушуниш, озод бўлиш имконияти! Менга бир мартагина имкон беринг, нима топганимни кўрсатишга изн сўрайман...

Жонатаннинг қаршисидаги Тўда тош қотди.

— Биз сенга биродар эмасмиз, йўлдан озган?! — бир овоздан бақирди оқчарлоқлар ва қулоқларини маҳкам бекитишиб унга орқа ўгириб олишди.

Қолган кунларини Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон ёлғизликда ўтказди, у Олис Қоялардан ҳам узоқроққа учиб кетган эди. Унинг бағрини эзаётган алам ёлғизлик азоби эмас, балки оқчарлоқларнинг юксак парвоз шавқини туюшни истамагани эди. Улар кўзлари очилишини ва оламни очиқ кўз билан кўришни рад этишди.

Кун оша Жонатаннинг билими ортиб борди. У катта тезликда шўнғишни ўрганиб олгач, ўн футлар сув остида тўда-тўда бўлиб сузадиган камёб ва жуда хуштаъм балиқларни овлай бошлади. Энди унинг тирикчилик ғамида балиқчи кемаларга учиб-қўниб юришига, моғорлаган, ивиб кетган нон бўлаklarига эҳтиёжи қолмаган эди. У энди, йўлидан адашмай, учаётиб ҳам ухлаб олишга ўрганди. Бунда унга тунда қуруқликдан эсадиган енгил шабада қўл келади, кун ботгандан тонг отгунга қадар юзлаб мил масофани шу зайл босиб ўтади. Жонатан қуюқ денгиз тумани орасида учишда ҳам ўзининг ички назорат тартибини сақлай билди, мунтазам юқорилаб парвоз этиб тумандан тепага — шаффоф осмонга кўтарила билди... бу пайт бошқа барча оқчарлоқлар ер бағирлаб ўтирар ва уларнинг кўрган-билгани фақат ёмғиру рутубатли ғира-шира қоронғулик эди. Юксак-юксакларда елдай учган Жонатан эса қирғоқдан узоқларга — қуруқликнинг ичкарасига кириб борар, бу жойларда турли-туман хашаротлар — мазали озуқалар сероб эди.

У эришган неъматларидан ёлғиз ўзи баҳраманд бўлар, уларни Тўдадаги барча оқчарлоқлар билан баҳам кўришни ният қиларди. У чуқур шамолларга басма-бас узоқ-узоқларга учишни ўрганди ва бу йўлда чеккан ранжу аламларига ҳечам ўкинмади.

Юракни сиқадиган хунобгарчилик, қўрқув, кин-адоват — умрнинг заволи. Шуни англаб етиб, Жонатан фикру хаёлини диққатбозликдан, қўрқув ва адоватдан халос этди ва чинакам бахт-саодатга муяссар бўлди.

Кейин улар келишди — шом маҳали — ва уни топишди. Бу пайт у ёлғиз ўзи жонажон осмонида хотиржам учиб юрарди. Бир жуфт оқчарлоқ ёнгинасида пайдо бўлди ва қанотларини унинг қанотлари билан бир зайилда қоқиб, икки ёнида уча бошлашди. Бу оқчарлоқлар қоронғу тун осмонида тиниқлиги юлдуз нурига монанд ёғду таратар ва бу ёғду эзгулик билан йўғрилган эди. Бироқ ҳаммасидан ҳам уларнинг парвоз маҳорати ҳайратланарли эди — бу оқчарлоқларнинг қанотлари учлари билан Жонатаннинг қанотлари учлари орасидаги бир дюмли оралик ҳар қандай ҳаракатдан кейин ҳам ҳеч ўзгаришсиз қоларди.

Жонатан бир сўз демай, уларни синовга олди — бу синовга бирор-бир оқчарлоқнинг бардош бериши даргумон эди. У қанотларини шундай бир ҳолатга келтирган эди, учиш тезлиги кескин тушди — яна бир милгина шундай учса, қулаб тушиши тайин эди. Иккала қуш ҳам унинг ҳаракатини айнан такрорлашди, бироқ Жонатаннинг ҳаракатига нисбатан уларнинг ҳолатида тирноқча ўзгариш сезилмади. Улар оҳиста учиш санъатини ипидан-игнасигача эгаллашган кўринарди.

Жонатан қанотларини йиғиб, ўзини бир ўннга, бир сўлга ташлаб олди. Ва соатига бир юз тўқсон мил тезликда туйқусдан қуйига шўнғиди. Улар ҳам, сафдаги ҳаракат ва ҳолатни тўла сақлаган кўйи, Жонатан билан бир зайл шўнғишди.

Ва ниҳоят, Жонатан тезликни туширмай, тепадан тик ташлаб «кўр тугун» усулини амалга оширди. Иккала қуш беғараз кулишиб, у билан бирдай айни усулни бажаришди.

— Жуда зўр-ку! Хўш, сизлар ким бўласизлар?

— Биз — Сенинг Тўдангданмиз, Жонатан. Биз — Сенинг биродарларинг. Сени излаб келдик. Юксакларга кўтарилиш фурсати келди, энди уйга қайтиш вақти етди.

— Менинг уйим йўқ. Тўдам ҳам йўқ. Ахир, мен — Қувғиндиман. Боз устига, ҳозир биз

Шамолларнинг Буюк Чўққисида — энг юқори нуқтада учаяпмиз. Чамамда, қартайиб қолган танамни яна ики-уч юз футлар тепага кўтарилишга мажбур қилолмасам керак.

— Удалайсан. Чунки Сен парвоз илмини эгалладинг. Бир мактабнинг сабоғини олдинг, энди навбатдагисини бошлашинг керак.

Бу мадакдор далда умр бўйи унинг йўлини йўлчи юлдуздай ёритиб келди, айна дамда эса яна ярақлаб қалбига шавқ ва иштиёқ нурини солди. Улар ҳақ гапни айтишди. У бундан-да юксакроққа кўтарилди олади, уйига ҳам қайтади, ахир, уйга қайтиш фурсати ҳам ҳақиқатдан етган кўринади.

У охирги марта ер осмонига ва ернинг ўзига бир қур назар солди — бепоён бир диёр кумушдай товланиб ётарди. Ўзи жуда кўп нарсаларни ўрганган азиз маконга узоқ тикилиб қаради. Кейин деди:

— Мен тайёрман.

Ва улар учовлон — Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон ва юлдузсифат бир жуфт қуш — шитоб билан юқорилаб, қоронғу само қаърига сингиб кетишди.

ИККИНЧИ ҚИСМ

— Ажабо, Осмону Фалак деганлари шунақа экан-да, — ўйлади у ва ўзининг ҳайратланганидан кулгиси қистаганини яшира олмади. Эҳтимол, бепоён Фалакка баҳо берадиган назар билан қараш эндигина учиб келган қуш учун одобдан саналмас.

Ердан узоқлашиб, учовлон бир ихчам бўғин бўлиб булутларни қуйида қолдириб тобора юқорилаб бораркан, Жонатан вужуди шаффофланиб ўзига ҳамроҳ қушларнинг вужудидай нур тарата бошлаганини кўрди. Шубҳасиз, ботинида у аслича қолган — ўша ёвқур, кўзларида олов чақнаб турган Жонатан, бироқ танасининг шаклу шамойили ўзгарган эди.

Гарчи тани оқчарлоқники эса-да, Жонатанга ҳозиргидай парвоз ҳеч қачон насиб этмаганди. «Ғалати-я, — ўйлади у, — икки баравар кам куч сарфлаяпману, бироқ икки карра тез учаяпман, Ерда ўтган энг омадли дамлардан кўра икки ҳисса кўп ишлашга куч топа олаяпман!» Унинг патларидан ҳароратли нур таралар, қанотлари эса ишлов берилган кумушдай силлиқ эди. Жонатан ҳаракатларининг мунтазамлигини ошира бориб, янги мукамал қанотлар хосиятини изчил ўрганишга киришди.

Тезликни соатига икки юз эллик милгача ошириб, Жонатан тўғрига учиш тезлигининг сўнгги нуқтасига ета бошлаганини ҳис этди. Икки юз етмиш уч мил тезликни олганида эса, энди бундан ортиқ тез учолмаслигини англади. Бу уни бироз ранжитди. Янгиланган вужуднинг имкониятлари, ҳар жиҳатдан афзаллигига қарамай, чекланган эди. Тўғрига учишда Жонатан олган бу энг юқори тезлик олдин ўзи эришган ютуқлардан анча юқори эди, бироқ барибир олдда тўсиқ — девор кўндаланг турар, уни ёриб ўтиш беҳад кўп куч сарфлашни талаб ётарди. «Ҳа-я, — ўйлади у, — гўё осмонда ҳеч қандай тўсиқ бўлмаслиги керакдай.»

Бироқ, мана, булутлар жойидан жилиб ора очилди ва уни кузатиб келган қушлар ҳавога сингишиб кетаркан, хайр-хўшлашиб қичқиришди:

— Жонатан, эсон-омон қўниш насиб этсин!

У денгиз устида учарди, олдинда кўрфазлар билан тилинган қояли қирғоқ тасмалари элас-елас кўзга ташланарди. Оқчарлоқлар — улар камчил эди — қирғоқдаги қояларни бағирлаб учиб юрарди. Узоқ шимол тарафда — нақд уфқда бир нечта қушнинг қораси кўринарди.

«Янги уфқлар, янги муаммолар, — ўйлади Жонатан. — Нега қушлар бу қадар оз? Ахир, Осмонда гала-гала оқчарлоқлар бўлиши керак-ку! Нимадан толиқдим — мен негандир жуда қаттиқ чарчабман... Ахир, оқчарлоқлар Фалакка чиққанда толиқмаслиги керак-ку. Уйқулари ҳам келмайди, дейишарди.»

Қизиқ, бу ҳақда қаерда эшитган эди? Ердаги ҳаёти унинг хотирасидан буткул фаромуш бўлган, ўчиб кетган. Шубҳасиз, Ер унинг кўп нарсани ўрганиб билган макони, билиб олганлари энди

Ўзиники. Бироқ ўтган воқеаларнинг тафсилотлари ёдида қолмаган — улар бирор-бир аҳамиятга эга ҳам эмас. Ёдида узук-юлуқ қолгани оқчарлоқларнинг озуқа талашиб тортқилашганлари-ю, ўзининг Қувғиндига айлангани...

Қирғоқда машқ қилаётган оқчарлоқлар — улар ўн чоқли эди — унга яқинлашишди. Бирор сўз айтилмади, шунга қарамай, Жонатан ўз қалбида соҳир туйғуларни тўйди: улар уни хўшлашаётир, демак, у қабул қилинди, энди бу макон — унинг уйи. Кун эса оёқлаётир, бу кун Жонатан учун жуда баракали ва узундан-узоқ кун бўлди — куннинг аввали ҳатто хотирасидан кўтарилаёзди.

Жонатан қирғоқ тарафга бурилди, ердан бир дюм юқорилаганча тўхтамоқчи бўлиб қанотларини силкиди ва қумга оҳиста қўнди. Бошқа оқчарлоқлар ҳам қўнишди — бироқ қанот қоқмай, ҳатто бирор пат-парини силкимай туриб ерлашишди. Улар ёйилган қанотлари билан қаршидан эсган шамолни тутишар ва қўйига шўнғишнинг якунида бир текис кўтарилиб олишар, кейин қандайдир сезилмас тарзда қанотларининг ҳолатини ўзгартиришиб, ерга етган дақиқада — айна нуқтага аниқ қўнишарди.

— Мана буни учишни назорат қилиш деса бўлади! — деди Жонатан ичида тан бериб. — Чиройли қўниш!

Ўзи ҳам бунга бир уриниб кўрарди-ю, бироқ жуда чарчади. Шунинг учун у қўнган жойидаёқ уйқуга кетди. Ҳеч ким унинг оромини бузмади.

Кейинги кунлар мобайнида Жонатан бу янги маконда парвоз санъати борасида умри бўйи ўрганганларидан кўра кўпроқ илми эгаллаши лозимлигини англади. Бу ерда худди ўзи каби фикрлайдиган оқчарлоқлар бор эди. Уларнинг ҳар бирида дилдан меҳр қўйган машғулотини мукамал эгаллашга иштиёқ кучли эди. Учишни ҳамма нарсадан ортиқ кўришар, бариси бирдай — чиндан матонатли қушлар эди. Улар куннинг ҳар бир соатини осмонда ўтказишар, тинимсиз машқ қилишарди.

Жонатан ўзи вояга етган муҳитни ҳечам эсламасди. Ўша муҳитда оқчарлоқлар Тўдаси — жонзотлар жамоаси истиқомат қиларди. Улар кўзлари очилишини ва парвоз завқини кўришни мутлақо исташмас, шу боис, ўз қанотларини қорин тўйғизадиган ва озуқа учун талашиб-тортишадиган бир воситага айлантириб олишган эди... Бироқ гоҳи-гоҳида улар бехосдан Жонатаннинг ёдига тушиб қоларди.

Шу зайл, бир куни тонг палласи Жонатан — йўл-йўриқ кўрсатувчи устози билан қанотларни йиғиб айланиб учиш машқини бир неча марта такрорлашгач, қирғоқда дам олиб ўтиришганида — улар ёдига тушди.

— Менга қара, Салливен, қолганлар қаерда? — овоз чиқармай сўради Жонатан. У аллақачон бу жойда одат тусига кирган телепатик алоқа санъатини ўзлаштириб улгурган, бу усул чирқиллаб ёки чуғурлаб дудмол ва чалкаш гапиришдан минг бор афзал эди.

— Нега биз бу ерда камчиликмиз? Ахир, у ёқда — мен келган ёқда...

— ... беҳисоб — минг-минглаб оқчарлоқлар бор эди, демоқчисан, тушундим. — Салливен бошини сермади. — Менинг жавобим шундай: сен — камёб қушлар сирасидансан, сендайлар, нари борганда, миллиондан битта. Биз қандай бўлсак шундайлигимизча, қаердан келганимизни унутиб ва қаерга кетаётганимизнинг ҳеч бир ташвишини тортмай бир оламдан бошқасига учиб ўтаверамиз. Биз шунчаки ўтаётган лаҳзалар билан қаноат қилиб яшаймиз. Сен тасаввур қиласанми: яшашдан мақсад — қорин тўйғизиш, озуқа талашиб жанжаллашиш ёки Тўдага ҳоким бўламан деб куйиб-пишишдан иборат эмаслигини англаб етиш учун ҳар қайсимиз нечта умрни яшаб кўришимиз лозим бўларкан?.. Минглаб умрни, Жон, ўн минглаб умрни. Шундан кейин эса дунёда комиллик деган тушунча ҳам борлигини фаҳмлашимиз лозим бўлади. Бунга яна неча юзлаб умрлар керак. Яна юзлаб умрлар эса, ҳаёт мазмуни — комиллик йўлидаги изланишларга сарфланади; бизнинг ҳар биримизнинг вазифамиз — ботинимизда комилликка хос фазилатларни тарбиялаш ва айна пайтда, туриш-турмушимизни, хатти-ҳаракатларимизни ҳам шу мақсадга уйғунлаштириб бормоқдан иборат. Тирикликнинг барча босқичларида битта

қонун устувор: кейинги оламга биз шу ерда — бу оламда орттирган илмимиз воситасидагина кириб бора оламиз. Агар биз авомлигимизча қолсак ва билимимизнинг саёзлигига бефарқ бўлсак — кейинги оламимиз ҳозиргисидан ҳеч қандай фарқ қилмайди, жамики тўсиқлар йўлимиз устида яна кўндаланг бўлиб тураверади ва ўзимиз тагин қўрғошиндай оғир қанотларимизни судраб ўша тўсиқлардан ўтишга барибир мажбур бўламиз.

Салливен қанотларини ёйди ва юзини шамол эсаётган томонга бурди.

— Бироқ сен, Жон, бир умр мобайнидаёқ жуда кўп илми эгаллай билдинг, шу боисдан ҳам, тўғри бу ёққа келиб тушдинг, сен камида мингта умр сарф бўладиган меҳнатни адо қилдинг. Бир лаҳза ўтиб улар яна осмонда пайдо бўлишди. Машғулот давом этди. Чархпалак ясаб учиш — жуда мураккаб машқ. Жонатан, парли панжалари ёрдамида тепага учди, айна дамда, қанотларини қандай букиш лозимлигини миясида ўйлаб-чамалаб олишига тўғри келди. Буни у устозининг ҳаракатларига мутлақо уйғун тарзда амалга ошириши шарт эди.

— Қани, яна бир марта, — қайта-қайта такрорлади Салливен.

Яна бир марта... Яна... Ва ниҳоят:

— Ана энди — яхши!

Шундан сўнг улар сиртмоқ шаклида учиш машқига ўтишди.

Шом палласи эди. Тунги парвозга чиқмаган оқчарлоқлар тўдалашиб қумда ўтиришар ва чурқ этмай ўй суришарди. Жонатан ўзини қўлга олиб, қатъият билан Улуғ Устоз қошига йўл олди. Яқин-орада у бу оламни тарк этиб, Коинот сари йўл олади, деган гаплар юрарди.

— Устоз Чианг... — бироз ҳаяжонли оҳангда Жонатан Улуғ Устозга мурожаат қилди.

— Нима гап, ўғлим? — Улуғ Устознинг қароғида меҳр нурлари балқиди.

Ёши бир жойга борганига қарамай, у кучдан қолмаган, аксинча — ўтган йиллар мобайнида куч-ғайратда янада юксалган эди. У тенгсиз бир санъат билан парвоз этарди ва Тўдада у билан беллаша оладиган жўмард топилмасди. Чианг аллақачон забт этган маҳорат чўққисига бошқалар яқинлашишга эндигина уриниб кўришаётган эди.

— Устоз Чианг, бу олам... ҳар қалай, Осмону Фалак эмас-ку, тўғрими?

Ой нур таратарди. Улуғ Устознинг табассум қилаётгани кўриниб турарди.

— Оқчарлоқ Жонатан, сен тагин билим олишга киришяпсан, — жавоб қилди у.

— Бу яхши, бироқ бизни олдинда нималар кутаётир? Биз қаёққа йўл олганмиз? Афтидан, Фалак деганлари аслида йўқ жоймикан? .

— Сен ҳақсан, Жонатан, бундай жой чиндан ҳам йўқ. Зотан, Фалак — на макон ва на замон — балки бизнинг ўзимиз эришган комиллигимиздир.

Бироз жим қолиб, Улуғ Устоз беихтиёр сўради:

— Сен жуда тез учасан, тўғрими?

— Мен... ҳа, мен тезликни яхши кўраман, — деди Жонатан бироз ийманиб, бироқ Улуғ Устоз ўзининг санъатига эътибор қаратганидан хийла ғурурланди.

— Нима ҳам дердим, демак, сен Фалакка чиқа оласан, Жонатан, сен мукамал тезликни эгаллаганингда шундай бўлади. Мукамал тезлик эса — бу соатига минглаб мил уча олиш эмас. Миллион мил учиш ҳам эмас. Бу ёруғлик тезлиги ҳам эмас. Зотан, ҳар қандай сон моҳиятан чегарани, меъёрни англатади, чегара эса ҳар доим чеклаб қўяди. Комиллик чегара нималигини билмайди. Демак, мукамал тезлик, ўғлим, бу — боришга тараддудланган жойингда ҳозир бўлишингдир.

Шундай деб Чианг ғойиб бўлди ва шу лаҳзадаёқ сув ёқасида — олдин турган жойидан ўн беш фут нарида кўринди. Кейин яна кўздан йўқолди ва бир секунднинг мингдан бир улушича фурсатда Жонатаннинг ёнида пайдо бўлди.

— Бу шунчаки ҳазил, — деди у.

Жонатан ҳайратда қолган эди. Осмону Фалакка тааллуқли саволлар бир зумда унут бўлди.

— Бу қандай қилинади? Бу тарзда қанча масофагача кўчиб ўтиш мумкин?

— Хоҳлаган маконга бориш ва исталган замонга кўчиб ўтиш мумкин, — жавоб қилди Улуф Устоз. — Ҳаммаси сенинг танловингга боғлиқ: қаерда ҳозир бўлишни ният қилган бўлсанг, ўша жойда пайдо бўласан. Шу тариқа, макон ва замонда саёҳат қилиб, мен ўзим истаган барча жойларда хоҳлаган вақтимда ҳозир бўлдим.

Чианг денгизга қаради.

— Қизиқ, — дея давом этди у. — саёҳатни афзал кўриб комилликка интилишни рад этган оқчарлоқлар ҳеч бир манзилга боролмайди, чунки ҳаракатлари жуда суст уларнинг. Аксинча, маконда у ёқдан бу ёққа учиб-қўниб юришдан воз кечиш эвазига комилликка эришиш йўлини танлаганлар кўз очиб юмгунча фурсатда ўзлари хоҳлаган жойда бўла олишади. Демак, Жонатан, ёдингда тут: Фалак макон ва замонда мавжуд аллақандай жой эмас, зеро, бунда жой ва вақт ҳеч қандай аҳамиятга эга эмас. Фалак — бу...

— Менга қара, сен мени шундай учишга ўргата оласанми? — Жонатан ўзига ноаён оламнинг яна бир кўчасини забт этиш имконияти очилаётганини ҳис этиб, сабрсизликдан титрарди.

— Агар сен ўрганишни хоҳласанг, албатта.

— Хоҳлайман. Қачон бошлаймиз?

— Ҳозироқ бошлашимиз мумкин, сен эътироз билдирмасанг.

— Мен шунақа учишни ўрганишни хоҳлайман, — деди Жонатан ва унинг кўзларида ўт чақнади.

— Айт, нима қилишим керак.

Чианг вазмин оҳангда, Жонатандан синчков нигоҳини узмай гапира бошлади:

— Фикр тезлигида ўзинг хоҳлаган жойда ҳозир бўлишинг учун сен дастлаб ўша жойга аллақачон учиб борганингга ўзингни ишонтиришинг зарур.

Бу устомонликнинг, Чиангнинг уқтиришича, моҳияти шундан иборат эдики, Жонатан ўзининг жонзотлигини, узунлиги қирқ икки дюмли қанотлари бор танасига ўзи асир эканини ва режалаштирилган чегарали ҳаракат кўлампидан четга чиқолмаслигини унутмоғи лозим эди. Жонатандан, шунингдек, ўзининг табиатан ва моҳиятан камолга етганини, макон ва замонда — ҳамма вақт ва ҳамма жойда ўзининг мавжудлигини англамоқ талаб этиларди.

Жонатан тонг отгандан кун ботгунча тинимсиз машқ қилар, бир зум қараб турмасди. Бироқ қанчалик тер тўкиб машқ қилмасин, турган жойидан бир қарич ҳам жила олмади.

— Эътиқоднинг бунга алоқаси йўқ, — дея такрорлашдан чарчамасди Чианг, — уни ёдингдан чиқар. Шунчаки парвоз қилганингда ҳам биргина эътиқоднинг ўзи билан узоққа боролмайсан... Бу амалда қандай қилинишини билишинг шарт. Шунинг учун, кел, яна бир марта уриниб кўрамиз...

Бир куни Жонатан қирғоқда кўзларини юмиб, диққатини бир нуқтага жамлашни машқ қиларди. Шунда фавқулодда ҳаммасини лаҳзада англаб етди — бу ярқ этиб чақнаган чақмоқдай рўй берди — Чиангнинг берган сабоқларини тушунди.

— Ҳа-я, мен аллақачон камолга эришганман, мен аслида комил эдим! Ҳеч қандай куч мени чекланган доирада мажбур қилиб ушлаб туролмайди, чунки табиатимга кўра менинг имкониятларим чеку чегарасиз.

У вужудида ишончдан туғилган қувончнинг қудратини ҳис қилди.

— Яша! — деди Чианг ва унинг овозида ғалабадан масрурлик оҳанги устувор эди.

Жонатан кўзларини очди. Улар икковлон — Улуф Устоз ва Жонатан мутлақо нотаниш қирғоқда туришарди. Ёнларида бирор-бир жонзот йўқ эди. Сувнинг каноригача тушиб келган дарахтларнинг учида бир жуфт олтин тусли қуёш порларди.

— Хайрият, ниҳоят мақсадни англаб етдинг, — деди Чианг, — бироқ онгингни бошқариш устида яна бироз шуғуллансанг ёмон бўлмасди...

Жонатан ҳайратга тушганди:

— Биз қаердамиз?

Улуғ Устоз эса бошқа жойда ҳозир бўлганидан, ўзга шарт-шароитдан ҳечам ажабланмасди. Шу боис, у одатдагидай бемалол жавоб қилди:

— Афтидан, бошқа бир сайёрадамиз, Қуёшнинг ўрнида — бир жуфт юлдуз.

Жонатан қувончини ичига сиғдиролмай қичқирди — бу унинг Ерни тарк этганидан бери биринчи хитоби эди:

— АМАЛГА ОШДИ!!!

— Албатта, Жон, амалга ошиши табиий, — деди Чианг. — Нима қилаётганингни билиб, тушуниб қилсанг, доимо амалга ошади. Энди онгни бошқариш ва назоратни машқ қиламиз...

Улар қайтиб келишганида қош қорайган эди. Оқчарлоқлар қирғоқда тизилишиб туришар ва Жонатандан кўзларини узолмасди. Уларнинг ҳавасдан чақнаб турган кўзларида ҳайрат қотиб қолганди: оқчарлоқлар уни узоқ вақт тошдай қотиб турган жойидан бир зумда ғойиб бўлганини кўришган эди.

Улар Жонатанни қутлай бошлашганди, бироқ у табрикларни қабул қилишга ийманди.

— Мен бу жойда ҳали янгиман, мен энди бошляпман... Ҳали мен сизлардан кўп нарсани ўрганишим керак.

— Тақдирнинг ҳазилини қара, Жон, — деди ёнида турган Чианг, — афтидан, сен янгиликдан умуман чўчимайдиган кўринасан, бироз чўчисанг ҳам сездирмайсан, мен ўн минг йил мобайнида сенга ўхшаган қушни жуда кам учратдим.

Оқчарлоқлар сукут сақлаб туришарди, Жонатан эса ўзини ноқулай сезиб чайқалиб қўйди.

— Ана энди, агар хоҳласанг, вақт билан ишлашга киришишимиз мумкин, — деди Чианг, — чунки сен ўтмиш ва келажакка эркин ўта олишни ўрганишинг зарур. Шунда сен энг машаққатли, энг шижоатли ва энг қизиқарли ишга киришишга тайёр бўласан. Яъни сен юксакка парвоз этишга чоғланасан ҳамда эзгулик ва муҳаббатнинг моҳиятини тушуниб оласан. Орадан бир ой, аниқроғи, вақтнинг бир ой сифатида қабул қилинган муддати ўтди. Жонатан фавқулодда зўр ғайрат билан илмини оширди. У олдинлари ҳам бир кўрганини дарҳол илғаб олар, оддий тажрибага таяниб, устозсиз ҳам мураккаб машқларни уддаларди. Энди эса Чиангдай Улуғ Устознинг танлаган шогирди бўлиб, у янгидан-янги тушунчаларни тез қабул қилар, гўё қуш эмас, балки бир сиқим парга ўралган мукамал режалаштирилган мўъжаз қурилма эди.

Бироқ бир кун келиб Чианг ғойиб бўлди. Бунгача у оқчарлоқлар билан осойишта суҳбат қурди, уларни илм олишни ҳар қандай ҳолатда ҳам тўхтатмасликка даъват этди, умрнинг мазмунини таъмин этувчи, кўз билан илғаб бўлмайдиган улуғ мақсад — комиллик сари изчил интилиш зарурлигини тайинлади. У гапирар, парлари эса тобора ёрқин ёғду таратарди; ниҳоят Чиангдан таралаётган нур кўзларни қамаштирадиган даражада ярақлай бошладики, оқчарлоқлар энди унга ортиқ қараб туrolмадилар.

— Жонатан, — деди Чианг, ва бу унинг сўнги каломи эди, — Муҳаббат нималигини англашга ҳаракат қил.

Оқчарлоқларнинг қамашиб қолган кўзлари яна кўра бошлаганда Чианг ғойиб бўлган эди.

Кунларни қувиб кунлар ўтарди. Жонатан кейинги пайтда Ер ҳақида, ўзи учирма бўлган ўша макон — Заминни тез-тез ўйлаётганини пайқади. Бу жойда билганларининг ўндан бир, ҳатто юздан бир қисмигина ўша пайтда — Ердалигида унга маълум бўлганида эди — умрининг ерда кечган палласи нақадар мазмунли ва самарали ўтган бўларди! У қумлоқда ўтириб ўй сурарди: қизиқ, ҳозир у ёқда, Ерда ўзининг чекланган туғма имкониятлари доирасини ёриб чиқишга, парвоз моҳиятини англашга, ўзига ато этилган қанотлар денгиздаги кемага учиб бориш ва ундаги балиқнинг ичак-чавоқларию юғиндига қоришиб ётган нон бўлақларига чанг солишдан бошқа ишга ҳам ярашини тушунишга интилган Оқчарлоқ бормикан. Эҳтимол, у ёқда ҳатто Тўдага ўзининг ҳақиқат деб билган тўғри сўзини ошкора айтиб, қувғинга учраган бирорта қуш

бордир. Жонатан эзгулик илмини чуқур эгаллагани, меҳр-муҳаббат моҳиятини аниқ-тиниқ идрок эта бошлагани сайин Ерга қайтишга хоҳиши ортиб борарди. Зеро, умр йўли ёлғизликда ўтганига қарамай, Оқчарлоқ Жонатан мураббий бўлиш учун яралган эди. У қалбини тўлдирган меҳр-муҳаббатни, ўзи минг машаққатлар билан англаб етган ҳақиқатларни билимга чанқоқ ва уларни эгаллашнинг имконини қидираётган оқчарлоқларга беришни кўзларди.

Бу пайтга келиб фикр тезлигида учиш санъатини тўла-тўқис эгаллаган ва бошқаларга ҳам аллақачон кўмаклашаётган Салливен Жонатаннинг ниятларини маъқулламади. У Жонатанга шундай деди:

— Жон, сени бир пайтлар Қувғинга ҳукм қилгандилар. Энди сен нимага ишониб ўша оқчарлоқлар ҳозир гапимга қулоқ тутишади, деб ўйлайсан? Сен шундай ҳикмат борлигини биласан ва унинг ҳаққонийлигига ишонасан: оқчарлоқ қанча баланд учса, шунча узоқни кўради. Сен тарк этган ўша оқчарлоқлар ер бағирлаб ивирсиб, бир-бирига бақириб-чақириб, тортишиб-юлишиб юришибди. Улар Фалақдан минглаб мил қуйида яшашади, сен эса уларга Фалақни — ўша ёқдан, ердан туриб кўрсатаман, деб ўйлайсан! Ахир улар қанотларининг учидан нарини кўролмайдилар-ку! Шу ерда қол, сен шу ерда кераксан. Бу ерга Ёшлар келишади — улар анча юқорилаб уча олишади, шу боис, сенинг айтганларингни тушунишга, кўрсатганларингни уқишга қобил.

Салливен бироз жим қолди, кейин қўшимча қилди:

— Тасаввур қилиб кўр, агар Чианг ўз вақтида бу ердан кетиб, ўзининг эски дунёсига қайтганида нима бўларди? Унда сенинг ўзинг бугун қаерда бўлардинг?

Салливеннинг гапида жон бор, шубҳасиз, у ҳақ эди. Оқчарлоқ қанча баланд учса, шунча узоқни кўради — бунини тан олмай илож йўқ.

Ва Жонатан шу ерда қолиб, Ёшлар билан шуғулланди. Уларнинг бариси ғоятда иқтидорли бўлиб, бир кўрганини илиб-ўзлаштириб оларди. Бироқ унутилаёзган туйғу яна пайдо бўлди ва ҳаммаси қайтадан бошланди: Жонатанни ўша ёқда, Ерда ҳам билим олишга муштоқ иккита ёки ҳеч бўлмаганда битта оқчарлоқ бор, деган ўй безовта қиларди. Ахир, агар ўзи ўша қувғинга учраган кунларда Чиангга дуч келганида жуда кўп нарсани билиб олган бўларди!

Охир-оқибат Жонатан чидай олмади:

— Салли, мен қайтишим зарурлигини сезаяпман. Ёшларни бошқаришда сенга шогирдларинг кўмаклашар — энди уларнинг қўлидан келади бу иш.

Салливен хўрсинди, бироқ эътироз билдирмади. Фақат шундай деди:

— Менга сенинг қадринг ўтади барибир, Жон.

— Салли, уялмайсанми! — деди ёзғириб Жонатан. — Бўлмағур гапни гапирма! Айт-чи, марҳамат қилиб, бу ерда биз кун бўйи нима билан машғулмиз ўзи? Агар бизнинг биродарлигимиз ва ўртамиздаги аҳил алоқа макон ва замон каби шартлиликка боғлиқ бўлса, демак, биз ўзимиз, макон ва замонни енга олган пайтда — ўша дақиқадаёқ дўстлигимиз ҳам барҳам топаркан-да! Бироқ макондан устун келгач, бизнинг тарк этадиганимиз ёлғиз Шу ер. Замондан устун келганимизда эса қоладигани — фақат Ҳозир. Наҳотки бизга энди Шу ер ва Ҳозирнинг орасидаги бирор-бир жойда бир-икки марта учрашиш бошқа насиб этмайди, деб ўйласанг.

Оқчарлоқ Салливенга бу гаплар қаттиқ ботди, бироқ у кулиб туриб жавоб қилишга ўзида куч топди.

— Сен ғалатисан, — деди у меҳрли оҳангда. — Ойни этак билан ёпиб бўлмайди: агар кимдир Ерда бировни минглаб мил масофадаги нарсани кўришга ўргата олса, ўша кимдир, шубҳасиз — Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон бўлади.

Шундай деб, Салливен қумга термулди.

— Хайр, омон бўл Жон.

— Хайр, Салли. Биз ҳали учрашамиз.

Шу сўзларни айта туриб Жонатан қалб кўзи билан ўзга вақт ўлчамида океан қирғоғида

оқчарлоқларнинг жуда катта тўдасини кўрди. Ва тажрибалари боис, ҳеч қандай зўриқишларсиз шубҳаларга ўрин қолдирмайдиган бир ҳақиқатни теран ҳис этди: йўқ, у — бир сиқим пар, суяк ва бадандан иборат эмас, у — озодлик ва парвоз ғоясининг мукаммал мужассаами, унинг имкониятлари чеку чегарасиз.

***

Оқчарлоқ Флетчер Линд ҳали жуда ёш эди, бироқ шунга қарамай ўзининг Тўдаси бошқа бирор-бир Тўда ҳеч қачон қилмайдиган ўта қўпол ва адолатсиз қарорга қўл ургангани биларди. «Менга барибир, хоҳлаганча жаврайверишсин, — деб ўйларди у Узоқ Қоялар томон йўл оларкан; ичидан тошиб келган ғазабдан кўзлари хира тортарди. — Парвоз — бу шунчаки қанотларни қоқиш дегани эмас-ку, у ёқдан-бу ёққа учиб-қўнишмас ахир, худди... худди... аллақандай пашшага ўхшаб! Шу ҳам баҳона бўлдию — Оқсоқолнинг теварагидан чарх уриб айланиб учганмишман! Мен, ахир, шунчаки бир ҳазил учун... Мана, эвазига беришган тўхфалари — Қувғин! Кўзлари очиқ басирлар! Мияларини моғор босган — ҳеч ниманинг фаҳмига боришмайди! Наҳотки чинакам парвозни ўргансалар олдиларида нақадар кенг имкониятлар очилишини бир дақиқа ўйлаб кўрмайдилар.

Не бўлса бўлар — менга энди барибир. Нима хаёлга боришса боришаверсин. Мен ҳали уларга кўрсатиб қўяман! Ҳали улар кўзлари мошдай очилиб учишимни, чинакам парвоз нималигини кўришади. Қонундан ташқари, дейишдими?.. Яхши, ташқарида бўлсак бўла қолайлик, агар шу билан кўнгиллари жойига тушса... Бироқ улар бунинг учун афсусланишади, ў-ҳў, ҳали жуда қаттиқ афсусланишади!..»

Шунда у қандайдир овозни эшитди, бу овоз унинг ботинидан келаётган эди. Ғоятда сокин мулойим овоз эди... Бироқ барибир кутилмаган бу овоздан Флетчер саросималаниб ҳавода гўё кўз илғамайдиган тўсиққа урилгандай титраб кетди.

«Уларни қоралама, Флетчер. Сени қувғинга дучор этиб, улар фақат ўзларига зиён етказдилар. Ва вақт-соати келиб буни улар англаб етадилар. Фақат бугина эмас — улар, бугун сенга аён бўлган нарсаларни ҳам тушунадилар. Сен эса, уларни кечирмоғинг ва улардан ўз ёрдамингни аямаслигинг керак.»

Оқчарлоқ Флетчернинг ўнг қаноти билан ёнма-ён бир қуш учиб келарди. Ўздан кўзни қамаштирадиган оппоқ нур таратаётган бу оқчарлоқ дунёдаги энг шаффоф қуш эди. У Флетчернинг қаватида куч ишлатмай бир маромда сузар, бирорта патини ҳам сермамас, унинг учиш тезлиги Флетчер ўзи учун энг юксак тезлик ҳисоблаган даражада эди.

— Нималар бўлаяпти?! Мен ақлдан оздимми?! Ўлдиммикан, ё?! Бу ким?!

Айни дамда ўша — мулойим ва сокин овоз яна унинг беҳаловат ботинидан таралди. Бу гал савол талабчан оҳангда эшитилди:

— Оқчарлоқ Флетчер Линд, парвоз қилишни истайсанми?

— АЛБАТТА! МЕН ПАРВОЗ ҚИЛИШНИ ИСТАЙМАН!

— Оқчарлоқ Флетчер Линд, сенинг парвозга иштиёқинг Тўдани кечириш ва сўнгра бир кун келиб улар олдиға қайтиш ҳамда улар билан бирға бўлиб, парвоз илмини эгаллашлар учун уларға ёрдам беришинг учун етарли даражада кучлими?

Бу устознинг овози эди. Флетчер қанчалик мағрур бўлмасин ва дили қанчалик оғриган бўлмасин, бу нурли мавжудотни алдашнинг ҳеч қандай иложи йўқлигини билди. Ва у итоаткорона жавоб қилди:

— Ҳа.

— Келишдик, Флетч, — нурли мавжудотнинг овозидан меҳр-муҳаббат ёғиларди, — демак, машғулотни тўғриға парвоз қилиш санъатини машқ қилишдан бошлаймиз...

УЧИНЧИ ҚИСМ

Узоқ Қоялар устида айланиб парвоз этаркан, Жонатан ёш шогирдининг учишини зимдан кузатарди. Бу йигит — Оқчарлоқ Флетчер Линд — фавқулодда иқтидорли шогирд чиқиб қолди. У тиришқоқ, энгил ва ҳаракатчан, шу билан бирга, жуда муҳим хусусиятга эга — парвоз санъатини эгаллашга иштиёқи ниҳоятда баланд.

Айни дамда Флетчер кулранг чақмоқдай шиддат билан устозининг ёнгинасидан учиб ўтди. Бу лаҳзада у соатига бир юз эллик мил тезликда амалга оширган тик шўнғишдан чиқаётган эди. Мана, у ўн олти марта секин чархпалак отиб учишни давом эттирди, ҳар айланганида ўзини ўнглаб, овози борича қичқириб санашга уринади:

— ... саккиз... тўққиз... ўн... Жонатан, қара, тезликни йўқотаяпман... ўн бир... мен худди сендай... аниқ айланишга эриш... ўн икки... афсус, қурбим фақат... ўн уч... бу — сўнги уч айланиш... сиз... ўн тўрт... а-а-а!!!

Ҳар гал муваффақиятсизликка учраганда Флетчернинг фиғони фалакка чиқарди. Унинг назарида юқори нуқтадан қулаб тушиш, қуйига чирпирак бўлиб кетишдан ортиқ фожеа йўқ эди. Бу сафар, устозидан юз футлар қуйида у шармандали ағнаб кетишдан ўзини зўрға ўнглаб олди. Ҳаводан тўйиб симирди ва кўтарилиб устозига тенглашди.

— Жонатан сен мен учун вақтингни беҳуда сарфляяпсан! Мен истеъдодсиз, каллаварамман! Уринавераман, уринавераман, бироқ бирор-бир натижага эришолмайман!

Оқчарлоқ Жонатан унга бошдан-оёқ разм солди ва бош силкиб деди:

— Сен ҳақсан. Агар шиддатли шўнғишдан шундай кескин ҳаракат билан чиқадиган бўлсанг ҳеч нарсага эришолмайсан. Флетчер, сен бошидаёқ қирқ мил тезликни йўқотиб қўйдинг!

Шўнғишдан бир текис парвоз қилиб чиқилади. Сен учмаслигинг, балки сувдай оқишинг керак! Кескинлик билан оқувчанликни уйғунлаштиришинг зарур. Тушундингми?

У пастга, шогирди ёнига шўнғиди.

— Кел-чи, биргаликда — бир бўғин бўлиб машқ қилайлик. Шўнғишдан чиқишга — бир текис ва энгил чиқишга диққатингни қарат...

Орадан уч ой ўтди. Жонатаннинг шогирдлари яна олтитага кўпайди. Олтови ҳам Қувғиндилар эди ва барчаси ғаройиб янги ғояга — парвоз қувончини ҳис этиш учун учишга беҳад интиёқманд эди...

Албатта, улар учун ўта мураккаб амалий усулларни ўзлаштириш бу машқларнинг нимага кераклигини тушуниб етишдан кўра хийла осон эди.

Шом палласида қумлоқ соҳилда Жонатан уларга шундай дерди:

— Ҳар биримизда Буюк Оқчарлоқ ғояси мужассам — бу ҳар қандай тўсиқлардан холи мутлақ озодлик ғояси. Шунинг учун ҳам парвозда аниқлик ва мукамалликка эришиш — ботинимиздаги ҳақиқий моҳиятни кашф этиш ва намоён қилиш йўлидаги илк қадам. Бу йўлда тўсиқ бўладиган нарсалардан халос бўлиш зарур. Катта тезликда учиш, тезликни меъёрида сақлаш, юксак парвоз сирларини эгаллаш — машқларнинг муҳим жиҳати шунда...

... Кундузги машқлардан толиққан шогирдлари бу пайт мизғий бошлашарди. Уларга амалий машғулотлар хуш келар — тезликнинг завқи қизиқтирар, ҳар бир навбатдаги машғулот илмга бўлган чанқоқликни қондирарди. Бироқ улардан бирортаси, ҳатто Оқчарлоқ Флетчер Линд ҳам, ҳали фикрий парвоз реалликларини англаб етмаган эди. Улар ҳали фикр, ғоя парвози шамол ва қанотлар парвози каби реаллик эканини тасаввур қила олишмасди.

— Вужудингиз — бир қанотингиз учидан иккинчисининг учигача, — дея қайта-қайта такрорларди Жонатан, — бу сизнинг муайян шаклда мужассамлашган, кўзингизга яққол кўринадиган ўз тафаккурингиздир. Фикрингизга банд соладиган занжирларни узинг ва шунда сиз вужудингизни банд этган занжирлардан ҳам қутуласиз...

Бироқ бу сўзларга у қанчалик маъно ва қувват жо этмасин, шогирдларига сеҳрли эртақдай туюларди. Айни дамларда улар ухлашга ва ором олишга муштоқ бўлишарди...

Орадан атиги бир ойча вақт ўтганига қарамай, Жонатан уларга Тўдага қайтиб бориш фурсати

етганини айтди.

— Биз ҳали тайёр эмасмиз! — эътироз билдирди Оқчарлоқ Генри Кевин. — Қолаверса, биз ҳеч кимнинг кўзидан учиб турганимиз йўқ! Биз — Қувғиндилармиз! Чақирилмаган жойга боришга ор қиламиз. Тўғримасми, ахир?

— Биз озод қушлармиз — қаерга бориш хоҳиш-иродамизга боғлиқ ва қаерда бўлмайдик ўз аслимизча қолишга ҳақлимиз. — Шундай деб Жонатан ҳавога кўтарилди ва шарққа — Тўда истиқомат қиладиган қадрдон қирғоқлар томон бурилди.

Шогирдлари эса бир неча дақиқа нима қилишни билмай саросималаниб туришди.

Тўда қонунни қатъий эди: Қувғинди ортига қайтмаслиги шарт. Ва кейинги ўн минг йил мобайнида бу Қонунни ҳеч ким бузолгани йўқ. Қонун тақиқлайди: қайтишни хаёлга ҳам келтирмаслик керак. Жонатан эса ўйлаб ўтирмай қайтаверинглар, деди.

Сув устида учиб бораётган Жонатан улардан анча узоқлашиб кетди. Агар улар яна ўй ўйлаб ўтиришадиган бўлишса, ғаним Тўда билан Жонатан ёлғиз ўзи юзма-юз келиши тайин эди.

— Бизни қувғин қилишди. Биз Тўдага мансуб эмасмиз. Қайси мезонга кўра Тўда Қонунига бўйсунимиз керак экан? — деди Флетчер бошқалардан кўра кўпроқ ўзига-ўзи мурожаат этаётган оҳангда. — Боз устига, агар Жонатанга ташланиб қолгудек бўлишса, у ёқда биз керак бўламиз.

Ўша куни тонг палласи мағрибдан улар — саккиз нафар оқчарлоқ қўшалок ромб шаклида қанотларининг учларини бир-бирига текизган ҳолатда яхлит саф — бир бўғин бўлиб учиб келишди. Соатига бир юз ўттиз мил тезликда одатда Тўданинг умумий мажлиси ўтадиган қирғоқ устидан учиб ўтишди: Жонатан — олдда, Флетчер — унинг ўнг тарафида бир текис сузиб, Генри Кевин эса шамолни мардона енгиб ва парвознинг умумий маромини бузмай чапда келарди. Кейин бир текис ҳаракатланиб, ўнгга энгашиб учиди... яхлит сафга тизилишди... панжаларини тепага кўтаришиб ағдарилишди... яна ипга тизилган мунчоқдай бир текис сафланишди, шамол эса уларнинг қанотларига шафқатсиз урилди.

Қирғоқдаги одатдаги ғала-ғовур ва тортишувлар кутилмаганда сув сепгандай тинчиди-қолди — саккиз минг кўз киприк қоқмай осмонга — Жонатан бошлиқ гуруҳга қадалган, оқчарлоқлар гўё бошлари узра улкан шамшир айланаётгандек тош қотишганди. Саккиз нафар қуш бирининг ортидан бири тик кўтарилишди, «кўр тугун» ясаб учиди ва тезликни энг сўнгги сарҳадгача камайтиришиб қумга қўнишди. Шундан сўнг Жонатан, гўё ҳеч қандай ҳодиса рўй бермагандай, парвоз давомида йўл қўйилган хатоларни таҳлил эта бошлади.

— Хўш, — деди у мийиғида кулиб, — таҳлилни шундан бошласак: ҳаммаларингиз сафдаги ўз ўринларингизни бироз кечикиб эгалляяпсизлар.

Шу лаҳзада айни бир фикр яшин тезлигида Тўдадагиларнинг хаёлидан кечди: ахир, бу қушларнинг бариси — Қувғиндилар-ку! Бу етмагандай, қайтиб келишибди-я! Бироқ бу... бундай бўлиши мумкин эмас! Флетчер жанжал бўлишидан беҳуда хавотирланган экан — Тўда эсанкираб қолган эди.

— Хўш, нима бўпти Қувғиндилар бўлса, албатта, Қувғиндилар, бироқ улар бундай учиди қаерда ўрганишган экан?

Оқсоқолнинг Бўйруғи Тўдадагиларнинг қулоғига етиб боргунча бир соатча вақт ўтди:

— Уларга эътибор қаратишга журъат этилмасин. Инкор этилсин. Қувғинлар билан мулоқотга киришган ҳар қандай нокасинг ўзи ҳам қувғинга маҳкум этилсин. Қувғиндилар парвозини кузатиш Қонунга хилоф деб ҳисоблансин.

Шу дақиқадан эътиборан Тўдадаги оқчарлоқлар Жонатанга терс ўгирилиб олишди, бироқ у, афтидан, бунга эътибор қилмади. У мажлис ўтадиган қирғоқ устида машғулот ўтказар ва биринчи марта ўз шогирдларининг нимага қодир эканликларини тўла юзага чиқаришлари учун уринарди.

— Мартин! — осмонда унинг овози янгради. — Сен кичик тезликда уча оламан дейсан. Айтиш бошқа, лекин буни амалда кўрсатиш керак. Қани, уч!

Кичкина Оқчарлоқ Мартин Уилям устозининг қаҳрига дучор бўлишдан қаттиқ қўрқарди, шу боисданми, ўзи ҳам ҳайрон қоладиган даражада кичик тезликда учиб, мўъжизали усулларни намойиш этди.

У парларини шундай ҳолатда тутдики, кучсиз шамол уни булутларгача олиб чиқди ва у қанотларини бир марта ҳам қоқмай ерга тушиб олди.

Оқчарлоқ Чарлз-Роланд эса Буюк Шамоллар Қоясигача — йигирма тўрт минг фут юксакка кўтарилди ва совуқ шамолдан кўкариб, бироқ ҳайрат ичида, эртага бундан-да юқори маррани забт этишга ишонч билан ерга тушди.

Оқчарлоқ Флетчер — у юксак парвоз санъати билан бошқалардан кўра кўпроқ машғул бўларди — тик учган ҳолатда бирийўла ўн олти марта чархпалак айланди. Бу ҳам етмагандай, кутилганидан ҳам аъло даражада қаноти оша уч марта айланиб учди. Қуёш нурлари унинг парларида жилваланди, қирғоқда эса сон-саноксиз кўзлар уни ўғринча кузатарди.

Жонатан бир дақиқага ҳам шогирдларини тарк этмади. У тушунтирар, янги ечимларни таклиф этар, баъзан етакчи вазифасини бажарарди. Қоронғу демай, ёмғиру шамолга қарамай у шогирдлари билан бирга учар — парвоз завқидан шодланар, бошқа оқчарлоқлар эса бу пайт зах тортган рутубатли қирғоқда бир-бирларининг пинжигга тикилиб мудрашарди.

Ҳар гал учиш машғулоти тугаганидан сўнг шогирдлар қирғоқда ҳордиқ чиқаришарди.

Бундай пайтларда улар Жонатаннинг сабоқларини тинглашга кўника бошлашганди. Унинг ғоялари ёш оқчарлоқларга бир қадар ғалати туюлар, шогирдлари моҳиятни илғаб ололмас, бироқ айрим фикрларини тушунишар эди.

Аста-секин Жонатанни қуршаган шогирдлари доираси теграсида яна бир доира ҳосил бўлди. Бу Тўдадаги қизиқувчан оқчарлоқлар эди; улар яширинча келишар, соатлаб Жонатаннинг гапларига қулоқ тутишарди. Қоронғулик қуюқлашганда келишиб, бир-биридан юзларини бекитиб ўтиришадиган бу оқчарлоқлар тун пардаси кўтарилмай ғойиб бўлишар — танилиб қолиш ёки ўзлари кимнидир таниб қолишдан ўлгудек ҳайиқишарди.

Жонатан шогирдлари билан қайтиб келганидан сўнг орадан бир ой ўтиб шундай воқеа рўй берди — таомилни бузган биринчи оқчарлоқ Тўдадан ажралиб чиқди ва учишни ўрганиш иштиёқи борлигини изҳор этди. Бу Терренс Лоуелл исмли оқчарлоқ бўлиб, саркашлиги учун ўша кунидея Қувғинга ҳукм этилди ва... Жонатан уни саккизинчи шогирд сифатида сафга қабул қилди.

Ертаси тунда Керк Мейнард исмли оқчарлоқ ҳам Тўдани тарк этди. У оқсоқланиб, қумда зўрға судралар, ўнг қаноти эса ҳаракатсиз осилиб қолган эди. Шу алпозда келиб у Жонатаннинг оёқлари остига йиқилди ва жон таслим этаётгандай ҳирқироқ товушда:

— Менга ёрдам бер. Бу дунёда ягона орзуим — парвоз қилиш, — деди.

— Парвозга шайлан, — деди Жонатан. — Мен билан барабар ўрнингдан кўзғал, бирга машғулоти бошлаймиз.

— Йўқ, сен билмайсан, менинг қанотим... У менга бўйсунмайди, уни мен қимирлатолмайман.

— Оқчарлоқ Мейнард, билиб қўй: сенинг эркинг ўзингда, сен ўзлигингни англаш ихтиёрига эгасан ва шу ерда, айни чоғда бунга эриша оласан, бунинг учун сенга бирор нарса тўсиқ бўлолмайди. Буюк Оқчарлоқ Қонунида шундай дейилган ва бу — мавжуд ягона холис қонундир.

— Сен мени уча оласан, деб айтаяпсанми?

— СЕН ОЗОДСАН — мен шуни айтаяпман.

Худди айтилганидай, Керк Мейнард қанотларини осонгина ёйди — ҳечам зўриқмади — ва тун осмони узра кўтарилди. Унинг тантанавор қийқириғи уйқудаги Тўдани уйғотиб юборди. Юз футлар баландда парвоз этаркан, Керк овози борича қичқирарди:

— Мен учаяпман! Эшитаяпсизларми?! Мен уча оламан!!!

Қуёш бўй кўрсатган паллада Жонатан ва унинг шогирдлари ёнига мингтача қуш келди, улар Мейнардга ҳайрат билан қарашарди. Энди ўзларини кимлардир кузатиб, таъқиб этиб турганига

улар бепарво, Жонатаннинг гапларини жон қулоқлари билан тинглаб, бирор нарсани илғаб олишга уринишарди.

Жонатан эса оддий нарсалар: оқчарлоқнинг учишга ҳаққи борлиги, уни табиат озод яратгани ва ҳеч нарса — на урф-одатлар, на шубҳа-гумонлар ва тақиқлар уни табиат ато этган озодлиги учун изза қилолмаслиги ҳақида сўзларди.

— Ҳатто Тўда Қонуни ҳамми? — сўради оқчарлоқлар тўдасидан бир овоз.

— Ягона холис қонун мавжуд — бу озодлик қонунидир, — жавоб қилди Жонатан. — Бошқача қонун йўқ.

— Худди сен каби парвоз қилишни қандай қилиб ўрганишимиз мумкин? — сўради яна бир овоз тўдадан. — Сен — Яратганнинг иноятига мушарраф бўлган хос қушсан, қолган жамики қушлардан аълосан...

— Флетчерни кўр! Лоуеллга қара! Чарлз-Роланд! Жуди Ли-чи? Улар ҳам сенингча Яратганнинг иноятига мушарраф бўлган хос қушларми? Сизлардан ортиқ жойи йўқ уларнинг. Мен ҳам шулар қаториман. Фақат, сиздан фарқли ўлароқ, улар ўзлигини таниган ва ўз билимига амал қилиб яшаётган қушлар.

Бу гапдан кейин унинг Флетчердан бошқа шогирдлари безовталаниб тебранишди. Чунки амалга ошаётган мақсадлар, Устози айтганчалик, оддий эканига ҳали улар ишона олмасдилар. Жонатан ва унинг шогирдлари атрофида йиғилаётган оқчарлоқлар сони кун сайин ортиб борарди. Улар саволлар беришар, таҳсин айтишар, базилари маломат қиларди.

— Тўдада сени ерга тушган Буюк Оқчарлоқнинг Ўғли бўлса керак, дейишмоқда, — деди Флетчер эрталабки юқори тезликда учиш машқидан сўнг Жонатанга, — агар бундай бўлмаса, у ҳолда, демак, сен ўз замонингдан минг йил илгарилаб кетган эмишсан.

Жонатан чуқур нафас олди. «Тушунмовчилик оқибати бу, — ўйлади у. — Сени осонгина шайтонга ё раҳмонга чиқариб қўйишади».

— Хўш, сен нима деб ўйлайсан, Флетч! Биз ўз замонимиздан шунчалик ўзиб кетганмизми? Узоқ жимликдан сўнг Флетчер ишончсиз оҳангда деди:

— Албатта, умуман олганда, ҳамма даврларда ҳам бундай учишни ўрганса бўлади. Балки, эҳтимол, биз урфга айланиб қолган учиш усулини ортда қолдиргандирмиз. Биз оқчарлоқнинг учиши ҳақидаги мавжуд тасаввурни инкор этдик.

— Бу, энди, нисбатан аниқроқ жавоб, — деди Жонатан қаноти оша ағдарилиб бир муддат чалқанча учаркан. — Барибир бу замондан ўзиб кетишдан кўра тузукроқ.

Орадан атиги бир ҳафта ўтиб, фалокат рўй берди. Флетчер ёшлар гуруҳига катта тезликда учиш усулини ўргатаётган эди. У етти минг футлар баландликдан бошлаган шўнғишдан энди чиқаётган — жуда катта тезликда учиб келаётганда қирғоқдан энди қанот чиқарган бир палопон онасини йўқлаб чирқиллаганча йўлига кўндаланг бўлди. Тўқнашувга санокли сониялар қолган бир вазиятда Оқчарлоқ Флетчер Линд кескин бурилиб, ўзини чапга олди. Чап тарафда эса... рангдор тош қоя девордай қад ростлаб турарди.

Унинг кўзига бу қоя ўзга оламга кириладиган каттакон метин дарвозага ўхшаб кўринди. Даҳшат рўй берди, беҳушлик... ва нафасни бўғадиган даражадаги зулмат... Кейин эса нотаниш осмонда оромбахш ҳолат... хотиралар, беҳушлик... яна хотиралар ва тағин—беҳушлик. Даҳшатли кўрқув кейин ғам ва афсус-надоматлар билан алмашди. Афсус-надоматларнинг эса чеки йўқ эди...

Айнан ўша — Жонатан Ливингстон исмли оқчарлоқ билан дастлаб учрашган кундаги — овозни эшитди:

— Гап шундаки, Флетч, биз ўз имкониятларимиз сарҳадларини аста-секин, тартиб билан, шошилмай енгиб ўтишга интиламиз. Тошни ёриб ўтиш, бизнинг дастуримизга кўра, кейинроқ

киришиладиган машғулот.

— Жонатан!

— Буюк Оқчарлоқ Ўғли номи билан ҳам маълум, — вазминлик билан деди мураббий.

— Сен бу ерда нима қиляпсан? Қоя қайдан пайдо бўлди? Наҳотки мен... ахир, мен... ўлдимми?

— Қўйсанг-чи, Флетч... Ўзинг ўйла: агар сен ҳозир мен билан гаплашаётган бўлсанг, демак, ўлмагансан, шундайми? Сенинг тафаккур миқёсинг кескин ўзгарди, шу холос. Хоҳласанг — шу даражангда қолишинг мумкин, дарвоқе, бу сенинг олдинги даражангдан анча юқори. Ортга қайтишинг ва Тўдада бошлаган ишингни давом эттиришинг ҳам мумкин. Тўда оқсоқоллари бирортамининг фалокатга йўлиқишимиз ва барча ишларимиз охир-оқибат фожеа билан якун топишини кутишган. Бироқ улар бунинг ҳозир рўй беришини кутишмаган, чоғи.

— Албатта, мен Тўдага, бошлаган ишимга қайтаман. Ахир, янги гуруҳ билан машғулотларни эндигина бошлагандим.

— Жуда яхши, Флетчер. Сен билан: вужуд — фикр-ғоядан бошқа нарса эмас, деб гаплашганимизни эслайсанми?

Флетчер бошини қимирлатиб қўйди, қанотларини ростлади ва кўзларини очди: у қоянинг этагида ётарди, атрофини эса Тўда қуршаб олганди. Унинг қимирлаганини кўрган оқчарлоқлар безовталанишди, ҳар тарафдан маломатли бақирган овозлар эшитилди:

— Тирилди! У ўлди ва яна — тирик!!!

— Унга қанотини текизди! Уни тирилтирди! Буюк Оқчарлоқнинг Ўғли!

— Йўқ! Унинг ўзи айтди — Ўғли эмас! У — иблис! ИБЛИС! Тўдани маҳв этиш учун келган!

Мўъжизадан даҳшатга тушган тўрт минггача оқчарлоқ бараварига: «Иблис!», дея қичқирар ва бу шовқин-сурон Тўданинг устида тўфон маҳалидаги қутурган шамолдай елиб учди.

Кўзлари ёнган, тумшуклари қаттиқ сиқилган — қонсираган оқчарлоқлар тўрт томондан сиқиб келар ва иккаласини ҳам қиймалаб ташлашга тайёр турарди.

— Нима дейсан, Флетчер, ҳозироқ бу ердан кетганимиз маъқул эмасми? — қизиқсинди Жонатан.

— Мен, албатта, бу ердан узоқроқда бўлишимизга қарши эмасману...

Бир лаҳза ичида улар қоя этагидан ярим мил нарида ҳозир бўлишди, жаҳолатга ботган оқчарлоқларнинг қаҳру ғазаб билан очилган тумшуклари бўм-бўш ҳавони чўқиларди.

— Нега, — дея ёзғирарди Жонатан, — нега озод қушни унинг озод эканига ишонтириш шунчалар мушкул. Ахир, унинг ўзи бунга ўзини ишонтиришга қодир-ку! Фақат машқларга бироз вақт сарфлаш кифоя, холос. Нега бундай?

Воқеанинг бу тарзда кечганидан ҳануз ўзига кела олмаётган Флетчер сўради:

— Сен нима қилдинг? Биз қандай қилиб бу ерда пайдо бўлиб қолдик?

— Ахир, ўзинг айтдинг-ку, бу ердан кетганимиз маъқул деб... Айтмадингми шундай деб?

— Айтдим. Бироқ қандай қилиб сен...

— Жуда оддий, Флетчер. Худди бошқалар қилгани сингари. Бу тажриба, холос.

Ерталабга келиб Тўда ўзининг жоҳиллигини унутган, бироқ Флетчер бирор нарсани ёдидан чиқармаган эди:

— Жонатан, эслайсанми, бир пайтлар — бунга кўп бўлди — сен айтгандинг: қалбингда Тўдага муҳаббат бўлса бас, ортга қайтиш ва уларга таълим бериш учун шунинг ўзи кифоя, дегандинг.

— Эслайман, албатта.

— Мен тушунмайман, сен қандай қилиб бу ақлидан озган қушлар тўдасини яхши кўра оласан, ахир, ҳалигина улар сени ўлдирмоқчи бўлишди-ку?

— Оҳ, Флетч! Сен жаҳолатга ботган қушлар тўдасини севишинг шарт эмас. Сен нафрат ва ғазабга меҳр-муҳаббат билан жавоб қилишга ҳам мажбур эмассан. Сен узлуксиз машқ қилишинг ва мана шу қушларнинг ҳар бирида ҳақиқий олижаноб оқчарлоқни кўра билишинг

ҳамда ботинларидаги олижанобликни юзага чиқаришлари учун уларга ёрдам қилишинг керак. Мен муҳаббат ҳақида гапирганимда ана шуни назарда тутиб гапирганман. Биласанми, бунинг амалга ошиши қанчалик қувонарли! Дарвоқе, мен бир жўмард йигитни эслайман — чамамда унинг исми Оқчарлоқ Флетчер Линд эди — ана шуни қувғин қилишганда, у бутун бир Тўда билан ёқалашишга тайёр эди. Ва Узоқ Қояларда у ўзи учун чинакам азоб-уқубатлар майдонини — мислсиз оғир синовлар жойини ҳозирлади. Ўша Флетчер ҳозир ўзининг осмонини яратаётир ва бутун Тўдани ўша ёққа бошлаб кетаётир.

Флетчер Жонатанга қаради, унинг кўзларида қўрқув аломатлари акс этди:

— Мен?! Мен бошлаб кетаяпманми?! Жон, бу билан нима демоқчисан? Бу ерда муаллим — СЕНСАН. Сен бизни ташлаб кетолмайсан.

— Ташлаб кетолмайман? Наҳотки, сен бошқа тўдалар ҳам, бошқа Флетчерлар борлигини, эҳтимол, уларга мураббий сендан ҳам кўра зарурроқ эканини ўйламасанг. Ахир, сен энди нурли манзилга олиб чиқадиган ўз йўлингни топдинг...

— Мен-а?! Жон, мен — оддий оқчарлоқман, сен эса...

— ... хос ва бетакрор Буюк Оқчарлоқ Ўғлисан демоқчимисан? — чуқур хўрсинди Жонатан. — Менинг энди сенга керагим йўқ. Ўзингни англаб етиш йўлидаги машқларингни давом эттир — сен учун муҳими шу. Ҳар куни бир қадамдан бўлса-да олға интилиб, ўзингнинг ҳақиқий табиатингни — асл Оқчарлоқ Флетчерни кашф этгин. У — сенинг муаллиминг. Сендан уни тушуниш ва ундай бўлиш учун тинимсиз машқ қилиш талаб этилади.

Бир лаҳзадан сўнг Жонатаннинг тани жимирлаб кўринди, унинг парлари нур таратди ва у ҳавода эрий бошлади.

— Уларнинг мен ҳақимда аҳмоқона миш-мишлар тарқатишига йўл қўйма, мендан худо яшашларига изн берма, хўпми, Флетч? Мен — оқчарлоқман. Мен учишни яхши кўраман, эҳтимол...

— ЖОНАТАН!

— Шўрлик Флетч! Кўзларингга ишонмагин. Чунки кўзларга бизнинг озодлигимизни чегаралайдиган панжараларгина кўринади. Энг муҳим нарсани кўрмоқ учун тафаккурни ишга солмоқ лозим. Сен ҳаммасини биласан, фақат буни тушунишинг зарур. Ва шунда барчаси ойдайд равшан бўлади, қандай учиш кераклиги-ю...

Жимирлаш тугади. Жонатан ҳавода эриб битди.

Оқчарлоқ Флетчер ўзини мажбур қилиб ҳавога кўтарилгунча хийла вақт ўтди. Биринчи дарснинг бошланишини сабрсизлик билан кутаётган ўқувчиларнинг янги гуруҳи унинг йўлига кўз тикиб туришарди.

— Сизлар аввало, — дея ғамгин оҳангда гап бошлади у, — бир муҳим нарсани тушуниб олишларинг лозим: оқчарлоқ — бу чекланмаган озодлик ғоясининг мужассами, Буюк Оқчарлоқ тимсолининг тажассуми ва сизнинг танангиз яхлит — бир қанотингизнинг учидан иккинчи қанотингизнинг учигача — сизнинг фикрингиз, ғоянгиздан бошқа нарса эмас.

Ёш оқчарлоқлар унинг гапларига тушунмай гарансиб қараб туришарди. «Е, муаллим, — дея ўйларди улар, — сенинг бу гапларинг «кўр тугун» машқини уддалашимизга ёрдам бериши даргумон».

Флетчер чуқур нафас олди ва айтган гаплари уларнинг онгига етиб бормаганини пайқаб, деди: — Хў-ш... демак... Майли, машғулотларни тўғрига учиш машқларини ўзлаштиришдан бошлаймиз.

Шу сўзларни айтган заҳоти у фавқулодда бир сирдан воқиф бўлди — Жонатанга хос бўлган ғаройиб шуур ўзига ҳам бегона эмаслигини англади.

«Чекловлар йўқ, дейсанми Жонатан? — ўйлади у. — Ундай бўлса, менинг осмон остидан сенинг қирғоғингга шўнғиб чиқадиган куним узоқ эмас экан, ўшанда сенга қандай учиш кераклиги ҳақида баъзи бир гапларни айтаман!»

У ўқувчилари кўзига қаттиққўл бўлиб кўринишга ҳаракат қилди, бироқ кутилмаганда... уларни

аслида қандай бўлишса шундайлигича кўрди — уларнинг ботинига назари тушди. Бу узоққа чўзилмади — қандайдир лаҳзада кечди, бироқ кўрганлари унга ёқди, у жуда шод бўлди. Флетчер қалбида барча шогирдларига чексиз меҳр-муҳаббат ҳиссини туйди. «Чекловлар йўқ, дейсанми, Жонатан?» — хаёлидан ўтказди у ва мамнун жилмайди. Энди комиллик сари унинг ўзининг йўли бошланди.

СЎНГСЎЗ ЎРНИДА

Машҳур адиб Рей Бредбери «Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон» қиссасининг таърифини шундай келтиради: «Ричард Бахнинг бу китоби бирйўла икки тарафлама таъсир кўрсатади. У менга Парвоз туйғусини дараклайди ва айна дамда мени ёшлигимга қайтаради.»

Асарнинг жанри, бадий хусусиятларига берилган таърифларда эса «Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон» — ривоят, фалсафий эртак, насрда ёзилган дoston сингари тавсифларни ўқиймиз. Шундай китоблар бор — уларни қизиқиб ўқиймиз, берилиб ўқиймиз. «Жуда қизиқ»лигидан бош кўтармаймиз. Яна шундай китоблар ҳам бор — улар ўзига тортади, ўзига эргаштиради. «Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон» кейинги таърифга мансуб асарлар сирасидан. У ўқувчини комилликка ундайди — ўйлаб кўриб, онгли равишда қийинчиликларга ўзини сафарбар этишга руҳлантиради.

Еҳтимол, ҳурматли газетхонлар Ричард Бахнинг бу асарини таржимамизда ўқиб, ўзлари ҳам шундай хулосаларга келишгандир. Модомики, улар Жонатаннинг жасоратидан рағбат олиб Парвоз туйғусини ҳис этишган, навқиронлик сурурини қайта бошдан кечирган бўлсалар — бу барчамизнинг ютуғимиз.

Ричард Бах қиссасининг ютуғини белгилаган омиллар эса талай. Уларнинг айримларига қисқача изоҳ бериб ўтсак, бу асардан олинган таассуротларни мустаҳкамлашга ва унинг «ўзига эргаштириб» кетадиган жиҳатларини чуқурроқ тушунишга кўмаклашади, деб ўйлаймиз. Маърифатли китобхон Жонатаннинг кечмишида — қувғин қилинишида, ёлғиз ўзи комиллик йўлида ранжу машаққатлар чекишида, ваъз ўқишида, мўъжизалар кўрсатишида ва асардаги бошқа айрим воқеалар тасвирида Инжилнинг сюжетиға хос жиҳатларни, дзен-буддизм фалсафасига оид унсурларни кузатган бўлиши керак. Асарни ўқиб, ёзувчи буларни яширмаганига, аксинча, кўҳна қадриятларга ҳозирги замон одамларининг маънавий эҳтиёжи кучли эканини тўғри илғай олганига гувоҳ бўламиз. Муаллиф мақсадига хизмат қилган бу тасвирларнинг яна бир жиҳати бор. Ғарбда «замонавий оммавий маданият»нинг авж олгани, порнографиянинг қонунлаштирилгани, зўравонликни кенг миқёсда тарғиб этаётган томошаларнинг ёшлар онгини банд қилаётганини назарда тутиб, Жонатаннинг умид ва интилишларини тушунишга уриниб кўрсак, бу «ғалати оқчарлоқ»нинг саркашлиги боиси аён бўлади. Ричард Бах нафақат замондошларининг «ҳар бирида яшайдиган Оқчарлоқ»қа, балки азалдан инсоният қалбида ва онгида яшаб келган Асл Жонатанга ҳам ишора қилади. Бу ишора — Комилликка чорлов. Бу ишорада эътиқод, илм йўлида тинимсиз изланишлар билан боғланган, қадимги қадриятларга уйғун аънаналар мужассам. Айна шу хусусиятлар ривоят-қисса мазмунига теранлик бағишлаган.

«Оқчарлоқ Жонатан Ливингстон» ўсмирларнинг сеvimли китобига айланиб улгурди, жаҳон болалар адабиёти мажмуаларидан жой олди, кўплаб тилларга таржимаси амалга ошди. Ўтган йили россиялик ноширлар томонидан бу асарнинг бирйўла тўртта нашри чиқарилди. Болалар учун мўлжаллаб чиқарилган бу китоблар ҳам Жонатаннинг парвози бардавомлигини кўрсатиб турибди.

Sevimли «Маърифат» газетамизнинг қадрли ўқувчилари ушбу ривоят-қисса ва унинг таржимаси ҳақида фикр-мулоҳазаларини билдирадилар, деган умиддамиз.

Аҳмад ОТАБОЕВ
“Марифат” газетасидан олинди.

www.ziyouz.com

2008